

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО**

ІНСТИТУТ ПРОКУРАТУРИ ТА КРИМІНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ

РЕФОРМА ПРОКУРАТУРИ: ЗДОБУТКИ ТА ПРОРАХУНКИ

*матеріали Всеукраїнської студентської конференції
(до 5-річчя прийняття Закону України «Про прокуратуру»)*

26 листопада 2019 р.

**Харків
2019**

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО**

**ІНСТИТУТ ПРОКУРАТУРИ ТА КРИМІНАЛЬНОЇ
ЮСТИЦІЇ**

РЕФОРМА ПРОКУРАТУРИ: ЗДОБУТКИ ТА ПРОРАХУНКИ

*матеріали Всеукраїнської студентської конференції
(до 5-річчя прийняття Закону України «Про прокуратуру»)*

26 листопада 2019 р.

**Харків
2019**

Реформа прокуратури: здобутки та прорахунки: матеріали Всеукраїнської студентської конференції (до 5-річчя прийняття Закону України «Про прокуратуру») 26 листопада 2019 р. Харків: Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2019. 101 с.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РЕФОРМИ ПРОКУРАТУРИ

*А. В. Батицька,
VIII група, I курс магістратури
Інституту підготовки кадрів
для органів юстиції України,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

СУЧАСНА РЕФОРМА ПРОКУРАТУРИ – ОЧІКУВАННЯ ТА РЕАЛЬНІСТЬ

Боротьба зі злочинністю має важливе значення для розвитку країни, тому одним з головних завдань Генерального прокурора є покращення роботи прокуратури, аби повернути довіру людей до правоохоронних органів.

За останні п'ять років органи прокуратури зазнали істотних змін: скасований горезвісний загальний нагляд, відібрана функція слідства, впроваджені інститути самоврядування (Всеукраїнська конференція прокурорів і Рада прокурорів) і управління (Кваліфікаційно-дисциплінарна комісія прокурорів), конкурсний відбір до органів прокуратури, створена Спеціалізована антикорупційна прокуратура, зруйнований стереотип «недоторканності прокурорів». Це зумовлено тим, що поведінка прокурорів не завжди відповідала вимогам етики. Кодекс професійної етики та поведінки прокурора (*далі* – Кодекс) має декілька загальних цілей: визначення і стимулювання високих стандартів поведінки, допомога в прийнятті прокурором рішень, посилення довіри з боку громадян до професійної діяльності і посади прокурора. Правила, відображені в ньому, спрямовані на реальне досягнення мінімуму цілей, і було б нереалістичним очікувати, що вони, наприклад, допоможуть викоренити корупцію в прокурорському середовищі або взагалі позбавлять від конфліктів між особистими і суспільними (державними) інтересами. Так само очевидно, що закріплені в Кодексі стандарти не зможуть регламентувати поведінку прокурорів у кожній окремо взятій ситуації [4]. Разом із тим вони, з одного боку, будуть слугувати їм систе-

мою орієнтирів при вирішенні того чи іншого конкретного поведінкового питання, а з другого – стануть тією нормативною базою, на якій ґрунтуватимуться конкретні норми і практика дисциплінарних комісій прокуратури, доповнюючи Кодекс правильним змістом. На сторінках фахових періодичних видань висловлюються різні думки з цього приводу. Так, С. Данілін вважає, що Кодекс має прийматися самою прокурорською спільнотою в особі створеної Української асоціації прокурорів. В. Долежан пише, про доречність схвалення Кодексу на всеукраїнській конференції працівників прокуратури, звертаючи при цьому увагу на недоцільність його затвердження наказом Генерального прокурора України. Дійсно, враховуючи коло правовідносин, які регулюються Кодексом, та їх особливий характер і зміст, навряд чи доцільно затверджувати його одноособовим суб'єктом – Генеральним прокурором. Прийняття деонтологічних правил певної професії повинно відбуватися колегіальним органом, що складається із самих професіоналів.

З огляду реформування прокуратури однією з проблем вбачається те, що новий Закон України «Про прокуратуру» так само, як і попередній, не є досконалим. Так, несвоєчасне розслідування дозволяє правопорушникам приховувати докази злочину, перешкоджати встановленню істини та уникати кримінальної відповідальності, що є порушення принципу незворотності покарання. Але в КПК містяться положення, що зумовлюють суттєві проблеми, в тому числі щодо прийняття заяв, повідомлень про вчинене кримінальне правопорушення. Так, ч. 1 ст. 214 КПК України передбачено обов'язок слідчого, прокурора не пізніше 24 годин після подання заяви повідомити про вчинене кримінальне правопорушення, внести відповідні відомості до ЄРДР і розпочати розслідування. Заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення або самостійне виявлення їх ознак є юридичними фактами, що породжують процесуальні правовідносини, які дають початок досудовому розслідуванню. Така діяльність слідчого, прокурора має пізнавальний характер. Однак порядок збирання та перевірки первинної інформації до початку досудового розслідування залишається не регламентованим. У зв'язку із цим у правоохоронних органах, які у встановлених

законом випадках проводять розслідування злочинів, а також у теорії прокурорського нагляду, кримінально-процесуального законодавства та в інших галузях права існує різне розуміння та тлумачення.

Так, одні дослідники вважають, що процедури попередньої (дослідчої) перевірки немає, а інші, навпаки, стверджують, що вона існує як етап, об'єднаний із різними стадіями кримінального процесу. Аналіз чинного КПК показав, що він не передбачає окремої, системної процедури попередньої (дослідчої) перевірки, яка була раніше. Однак перевірка первинних відомостей про кримінальне правопорушення лише в мінімальному, стислому вигляді, за деякими елементами, все ж існує. Так, відповідно до ч. 1 ст. 214 КПК України слідчий, прокурор може самостійно виявляти з будь-якого джерела кримінальне правопорушення. Строк перевірки первинних відомостей про кримінальне правопорушення в даному випадку може складати понад 24 години. На жаль, ця проблема залежить від стислого строку перевірки первинних відомостей про злочин, оскільки важко об'єктивно і правильно це зробити. Під час перевірки первинних відомостей про кримінальне правопорушення може виникнути необхідність застосування спеціальних знань у різних галузях науки, техніки, мистецтва тощо. Тому з метою перевірки первинної інформації до початку досудового слідства в разі необхідності слідчий та прокурор повинні відбирати пояснення, призначати ревізію, документальну перевірку, залучати спеціалістів тощо, проводити перевірку протягом до семи днів.

На підставі викладеного пропонуємо ч.1 ст. 214 КПК України доповнити другим реченням і викласти в такій редакції: «Якщо в цій заяві, повідомленні про вчинене кримінальне правопорушення немає точних даних про злочин, то слідчий, прокурор із метою підтвердження або спростування факту його заподіяння проводить перевірку протягом до семи днів». Проте з метою усунення тяганини, що зазвичай виникає під час перевірки первинної інформації заяв та повідомлень про вчинене кримінальне правопорушення, необхідно встановити та дотримуватися запропонованого порядку. Зобов'язати слідчого, прокурора, до якого надійшла заява, повідомлення про вчинене кримінальне право-

порушення щодо: вбивства; спричинення тяжких тілесних пошкоджень; грабежу; розбою; вибуху потягу, літака; згвалтування; масових безпорядків – не пізніше 24 годин вносити відповідні відомості до ЄРДР і розпочати розслідування. У зв'язку із цим слідчий та прокурор повинні не провадити тривалу перевірку, а як можна швидше внести відомості до ЄРДР та почати розслідування. Якщо надійшла заява, повідомлення про такі злочини, як: невивплата заробітної плати, пенсії за два місяця; порушення правил охорони земель; забруднення атмосферного повітря (в якому важко встановити, що є чи немає шкідливих речовин); забруднення моря; про інші злочини, для підтвердження яких мають бути певні документи, неможливо зробити висновок про наявність чи відсутність підстав для внесення відомостей до ЄРДР – проводиться перевірка до семи днів [1].

Вважаємо, що потрібно внести в Закон «Про прокуратуру» деякі поправки, щоб покращити роботу прокуратури. Перше, і найголовніше, прокуратура – поза політикою. Робітники прокуратури повинні бути поза політикою і захищати громадян країни. Друге – оптимізація процесів управління в прокуратурі, головним чином за рахунок діджиталізації. Це сприятиме позбавленню таких вад у роботі, як практика зникнення доказів з матеріалів кримінального провадження, переписування документів заднім числом тощо. Новому керівникові ГПУ стане в нагоді новітній функціональний аудит ГПУ, проведений Price Waterhouse Coopers, щоб усунути дублювання функцій, скоротити адміністративні посади в ГПУ, передати невластиві прокуратурі функції – логістику, службовий автотранспорт та утримання будівель. Третє – кадри. Неякісний кадровий компонент здатний погубити кращу реформу або інститут, і прокуратура не є винятком. Ключові проблеми традиційні – порядок відбору кадрів та їх професійна підготовка.

Отже, вважаємо правильним таке: обійняти посаду прокурора можна тільки через конкурс; той, хто переміг у ньому, повинен прослухати 10-місячний курс в Національній академії прокуратури (цей період не зараховується як стаж в галузі права, а стипендія становить лише 70% ставки прокурора місцевої прокуратури). Далі – «підготовлений» прокурор стає до роботи

в місцевій прокуратурі. Згодом, можливо, з'являється шанс (через конкурс) потрапити в обласну прокуратуру, а в перспективі, якщо пощастить, – у Генеральну прокуратуру (знову-таки через конкурс). Звичайно, близько 90% заявників «не з системи» протягом першого року роботи звільняються з органів прокуратури (з різних причин – як соціально-побутових, так і внаслідок моральної неготовності до реалій нинішньої прокуратури) [2]. Четверте – незалежність прокурора. Мова йде не тільки про незалежність прокурора від зовнішніх чинників, а й про неможливість в адміністративному порядку впливати на прийняття процесуальних рішень у рамках конкретного кримінального провадження способом, що суперечить закону. Незалежність прокурора – не останній чинник ефективності розслідування. Саме тому її гарантії, здавалося б, досить докладно прописані в законі, але практика часто буває іншою. На варті незалежності прокурорів мав би стояти орган прокурорського самоврядування – Рада прокурорів, а «караючим мечем» для порушників повинна була б стати Кваліфікаційно-дисциплінарна комісія прокурорів (КДКП). Створення цих структур, безсумнівно, було б кроком уперед, проте їх діяльність з різних причин часто впиралася в залежність від Генпрокуратури. На це неодноразово звертали увагу і міжнародні партнери, зокрема GRECO. А це той випадок, де доброчесність і об'єктивність арбітрів не повинні піддаватися сумніву як всередині країни, так і поза нею. Є у цієї медалі й зворотний бік – відверте зловживання інститутом незалежності з боку окремих одіозних слідчих або прокурорів, свідками чого ми теж неодноразово були. Нинішня система прокурорського управління, по суті, виявилася абсолютно безпорадною саме перед подібними фактами зловживань незалежністю з боку осіб, на яких тавра ніде ставити. Ключ до вирішення проблеми – дотримання здорового балансу між забезпеченням процесуальної незалежності прокурора та протидією відвертим зловживанням цим інструментом. П'яте – спеціалізація прокурорів, постійне навчання та самовдосконалення співробітників. Виділення пріоритетних напрямів і створення повної інфраструктури спеціалізації: підбір за відповідною спеціальністю кандидата (податківець, адміністратор систем кібербезпеки, бухгалтер і т.д.) – навчання в академії – практика – робота

– навчання за кордоном / обмін досвідом – викладання в академії без відриву від роботи (матеріальна винагорода за додаткову академічну роботу).

Спеціалізована антикорупційна прокуратура – лише перший крок в цьому напрямі, такий підхід потрібно розвивати і в інших сферах. Наприклад, в країнах ЄС все більше уваги приділяють злочинам у сфері навколишнього середовища, вивчають і збирають найкращі практики доведення правопорушень, що мають транскордонний характер в умовах, коли одна з країн (в якій, скажімо, відбулося забруднення) не хоче співпрацювати з іншою (що зіткнулася з наслідками) [3]. Теперішній Генеральний прокурор Рябошапка Р.Г. проводить багато змін щодо роботи працівників прокуратури, бо прокуратура має бути оновлена, кількість прокурорів необхідно зменшити. Але ці прокурори повинні бути ефективними і добросесними. Ми пропонуємо запровадити постійну періодичну перевірку добросесності. Крім того, Рябошапка Р.Г. повідомив, що буде створений спеціальний департамент, який займатиметься найбільш резонансними злочинами. Зокрема, справами, пов'язаними з розкраданням державних коштів, виведенням коштів з банків. Верховна Рада України 19 вересня 2019 р. ухвалила Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо першочергових заходів із реформи органів прокуратури». Закон, зокрема, пропонує замість чинної структури органів прокуратури побудувати після проведення атестації прокурорів нову структуру, що включатиме Офіс генерального прокурора, обласні, окружні прокуратури. Також проєкт закону надає генеральному прокурору право ліквідувати та реорганізовувати окружні та обласні прокуратури. Окрім того, ліквідуються військові прокуратури, але водночас встановлюються право генпрокурора у разі потреби утворювати спеціалізовані прокуратури на правах структурного підрозділу Офісу генпрокурора, обласних та окружних прокуратур. Закон також передбачає зменшення максимальної кількості працівників органів прокуратури з 15 тис. до 10 тис. осіб.

Як бачимо, система прокуратури вимагає негайних кардинальних змін. Ключові завдання – обмежити участь прокура-

тури в політичних процесах; відмовитися від практики ручного керування відомством; впровадити «діджиталізацію» в усі управлінські процеси; нова політика управління персоналом та підготовки кадрів; здоровий баланс між забезпеченням незалежності прокурорів і необхідністю позбутися «кадрового баласту». Впровадження перерахованого вище матиме прямий ефект – обмежить можливості для корумпованого прокурора. Не будемо забувати, що саме боротьби з корупцією очікує суспільство.

Список використаної літератури

1. Ключков В. Г. Система органів державного нагляду та контролю (порядок створення та розмежування повноважень). Право України. 2010.

2. Веб-сайт URL: https://zn.ua/internal/sem-shagov-k-prokurature-buduschego-328544.html?fbclid=IwAR3wxSXo_sDhRDecA4mHOcT9L_-iNr_C40BnEWGXbI8vu-TYdhUEC5sS2n0

3. Громадська думка як чинник ефективності діяльності правоохоронних органів в Україні: аналітична записка. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/468>.

4. Кодекс професійної етики та поведінки прокурорів: рішення всеукраїнської конференції прокурорів від 27 квіт. 2017 р. URL: http://www.kdkp.gov.ua/ua/dokuments_vkp.html

Науковий керівник Русанова І.О., канд. юрид. наук, доцент кафедри судоустрою та прокурорської діяльності Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

*Д. В. Беседа, А. С. Ізюмський,
301 взвод, 3 курс, факультет підготовки
фахівців для підрозділів Національної поліції,
Луганський державний університет
внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*

ПРОБЛЕМИ ВЗАЄМОДІЇ ПОЛІЦІЇ ТА ПРОКУРАТУРИ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Важливою передумовою успішного розкриття кримінальних правопорушень є забезпечення ефективної взаємодії між

прокуратурою та Національною поліцією, зокрема, органами досудового розслідування. Сьогодні склалися дві основні форми взаємодії слідчого з прокурором: процесуальна і непроцесуальна.

Перша регламентована відповідними приписами КПК України (ст.ст. 36, 217, 280 та ін.) і включає наступне: надання прокурором слідчому доручення про проведення досудового розслідування, про проведення слідчих (розшукових) дій, НСРД, інших процесуальних дій або надання вказівки щодо їх проведення чи участі у них; погодження або відмова прокурора у погодженні клопотань слідчого до слідчого судді про проведення слідчих (розшукових) дій, НСРД, інших процесуальних дій; затвердження чи відмова прокурора у затвердженні обвинувального акта, клопотань про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, внесення змін до складеного слідчим обвинувального акта чи зазначених клопотань; надання слідчому доручення про виконання запиту (доручення) компетентного органу іноземної держави про міжнародну правову допомогу або перейняття кримінального провадження; надання доручення органам досудового розслідування щодо проведення розшуку і затримання осіб, які вчинили кримінальне правопорушення за межами України, виконання окремих процесуальних дій з метою видачі особи (екстрадиції) за запитом компетентного органу іноземної держави тощо.

Непроцесуальна форма взаємодії між слідчим і прокурором відбувається на підставі інших нормативно-правових актів (Положення про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань, затверджене наказом Генеральної прокуратури України від 06.04.2016 № 139; Інструкція про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні, затверджена наказом Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16.11.2012 р. № 114/1042/516/1199/936/1687/5 тощо) і включає наступне: виїзд керівників органів прокуратури на місце події за фактами кримінальних правопорушень проти основ національної безпе-

ки, терористичних актів, бандитизму, катастрофи, аварії, вибуху, пожежі та інших подій, унаслідок яких заподіяно значну матеріальну шкоду або сталася загибель людей; умисних убивств, учинених при обтяжуючих обставинах і в умовах неочевидності, кримінальних правопорушень, учинених організованими групами та злочинними організаціями, службовими особами, які займають особливо відповідальне становище, народними депутатами України, суддями, керівниками правоохоронних органів і вчинені проти них; особливо тяжких кримінальних правопорушень, учинених іноземцями і проти них, а також стосовно журналістів у разі перешкоджання їхній законній професійній діяльності; за іншими кримінальними правопорушеннями, які набули в суспільстві негативного резонансу; проведення координаційних нарад за участю керівників правоохоронних органів; перевірка обґрунтованості повідомлень про підозру, дотримання строків, прав і законних інтересів підозрюваних; вжиття заходів реагування щодо службових осіб, винних у порушенні вимог КПК України чи КК України, наслідком якого стало незаконне притягнення громадян до кримінальної відповідальності; припинення подальшого проведення негласної слідчої (розшукової) дії, якщо в цьому відпала необхідність та з інших підстав, викладених прокурором у постанові, що негайно надається керівнику органу, який проводить негласну слідчу (розшукову) дію за дорученням слідчого, прокурора, або слідчому, який проводить зазначені дії безпосередньо тощо.

Аналіз прикладних аспектів взаємодії між слідчими органів Національної поліції та прокурорами показує, що на практиці слідчі витрачають значний час на транспорт (прибуття до прокурора, який здійснює нагляд) та очікування в чергах для погодження із процесуальним керівником питань, віднесених до його компетенції. Тим самим допускаються чималі непродуктивні витрати часу представників органів держави.

Подолання таких організаційно-правових труднощів, з нашої точки зору, повинно здійснюватися в площині реалізації проголошеної у країні концепції «держави в смартфоні». З урахуванням досвіду балтійських країн перспективним є запровадження захищеної електронної системи взаємодії між прокура-

турою та органами досудового розслідування, що дозволяє слідчому «в режимі реального часу» оперативно отримати погодження прокурора за допомогою спеціальної комп'ютерної програми.

Науковий керівник Морозов Д.А., канд. юрид. наук, доцент кафедри організації правоохоронних та судових органів Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка.

В. С. Вербісць,

У група, 1 курс магістратури

Інституту підготовки

кадрів для органів юстиції України,

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРОЦЕДУРНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СПЕЦІАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ КАНДИДАТІВ НА ПОСАДУ ПРОКУРОРА В УКРАЇНІ

Органи прокуратури становлять складну соціальну систему, виконують покладені на них важливі функції, мають відповідну компетенцію і являють собою поєднання людських, фінансових, технічно-матеріальних та інформаційних ресурсів, що створюють своєрідні елементи цієї системи. Зважаючи на підвищену суспільну відповідальність майбутньої діяльності, кандидати на посаду прокурора проходять спеціальну підготовку.

За своєю правовою природою спеціальна підготовка кандидатів на посаду прокурора – це складова частина встановленого законом порядку добору кандидатів та їх призначення на посаду прокурора прокуратури.

Засади організації і здійснення спеціальної підготовки кандидатів на посаду прокурора врегульовано ст. 33 Закону України «Про прокуратуру» від 14.10.2014 р. № 1697-VI, а також рішеннями Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів. Але внаслідок реформи прокуратури 2019 р. змінено під-

хід до регулювання та проведення спеціальної підготовки кандидатів на посаду прокурора.

По-перше, прийнятим Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо першочергових заходів із реформи органів прокуратури» № 187-IX від 04.10.2019 р. внесено корективи в ст. 33 Закону України «Про прокуратуру», яка закріплює спеціальну підготовку кандидатів на посаду прокурора, і тимчасово зупинив її дію до 1 вересня 2021 р.

У цей час, до початку діяльності Офісу Генерального прокурора, обласних прокуратур, окружних прокуратур, працівники Генеральної, регіональних та місцевих прокуратур, а також підрозділів військової прокуратури проходять атестацію на переведення на роботу до Офісу Генерального прокурора, обласної або окружної прокуратури. Згідно із вищезазначеним Законом України порядок атестації затверджується Генеральним прокурором.

Наказом Генерального прокурора «Порядок проходження прокурорами атестації» від 03.10.2019 р. № 221 встановлена процедура проходження атестації для прокурорів та слідчих органів прокуратури всіх рівнів. Атестація проводитиметься відповідними кадровими комісіями у три етапи. На перших двох будуть оцінюватися знання та вміння у застосуванні закону, а також загальні здібності та навички шляхом автоматизованого анонімного тестування. Останній етап – перевірка професійної компетентності і доброчесності на співбесіді, що включатиме також виконання ситуаційного завдання. Кожен етап обов'язково проходитиме за особистої присутності прокурора.

По-друге, наказ Генеральної прокуратури України «Про затвердження Порядку призначення в місцеві прокуратури осіб, які на день набрання чинності Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо першочергових заходів із реформи органів прокуратури» проходили спеціальну підготовку у Національній академії прокуратури України» від 30.09.2019 р., прийнята цього наказу зумовлювало не проходженням прокурором подвійної атестації на посаду прокурора у випадку переходу до Офісу Генерального

прокурора, обласних прокуратур, окружних прокуратур.

По-третє, за попередньою редакцією, кандидат на посаду прокурора проходить протягом одного року спеціальну підготовку у Національній академії прокуратури України з метою отримання знань та навичок практичної діяльності на посаді прокурора, складання процесуальних документів, вивчення правил прокурорської етики. Наразі відповідно до чинного законодавства навчання буде проводитися у Тренінговому центрі прокурорів України, що утворена на базі Національної академії прокуратури України.

По-четверте, змінено орган, який здійснює спеціальну підготовку. Якщо раніше це була Кваліфікаційно-дисциплінарна комісія прокурорів, то зараз, відповідно до нововведень, це «відповідний орган, що здійснює дисциплінарне провадження». Таким чином, на базі Офісу Генерального прокурора, обласних прокуратур, окружних прокуратур створюються кадрові комісії Офісу Генерального прокурора, кадрові комісії обласних прокуратур, які в даний момент проводять атестації.

Отже, доходимо висновку: якщо змінено орган, який здійснює спеціальну підготовку на посаду прокурора, то, за логікою, попередній має бути ліквідований. Однак відповідно до чинного законодавства діяльність Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів зупинено на 2 роки. То що ж буде із цим органом, коли мине 2-річний термін? Такі зміни не є цілком зрозумілими, варто було запропонувати й інші варіанти прокурорського самоврядування.

По-п'яте, змінено суб'єкта, який затверджував порядок проходження кандидатами на посаду прокурора спеціальної підготовки та методики її оцінювання. Якщо раніше це була Кваліфікаційно-дисциплінарна комісія прокурорів, то зараз Генеральний прокурор України.

Підсумовуючи, можна констатувати, що внаслідок реформи прокуратури спеціальну підготовку кандидатів на посаду прокурора в Україні запроваджено нововведення, які, сподіваємося, сприятимуть забезпеченню належного комплектування органів прокуратури високопрофесійними працівниками. Саме

вони, маючи необхідні ділові та моральні якості, здатні успішно виконувати службові обов'язки, що в сучасних умовах розвитку нашої держави набуває вирішального значення з точки зору підтримки законності.

Науковий керівник Русанова І.О., канд. юрид. наук, доцент кафедри судоустрою та прокурорської діяльності Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

І. В. Дука,
*XIII група, 2 курс магістратури
Інституту прокуратури
та кримінальної юстиції,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЄДИНОГО СТАТУСУ ТА АПОЛІТИЧНОСТІ ПРИ ПРИЗНАЧЕННІ ГЕНЕРАЛЬНОГО ПРОКУРОРА

Термін «єдність» має кілька значень – схожість, цілкова подібність, спільність чого-небудь [1].

Стаття 1 Закону України «Про прокуратуру» проголошує, що прокуратура України становить єдину систему, а ч. 5 ст. 7 Закону визначає гарантії забезпечення єдності системи прокуратури, а саме: єдині засади організації та діяльності прокуратури; єдиний статус прокурорів; єдиний порядок організаційного забезпечення діяльності прокурорів; фінансування прокуратури виключно з Державного бюджету України; вирішення питань внутрішньої діяльності прокуратури органами прокурорського самоврядування [2].

Складовою єдиного статусу прокурора є однаковий порядок зайняття ним посади. Проте загальний порядок призначення на посаду прокурора взагалі немає нічого спільного з порядком призначення Генерального прокурора. Для кандидата на посаду прокурора окружної прокуратури обов'язковим є складання кваліфікаційного іспиту, мета якого перевірка рівня

теоретичних знань у галузі права, європейських стандартів у галузі захисту прав людини, володіння державною мовою, аналітичних здібностей кандидатів та практичних навичок, і складається з анонімного тестування та практичного завдання. Крім цього, необхідно пройти протягом одного року спеціальну підготовку у Тренінговому центрі прокурорів України з метою отримання знань та навичок практичної діяльності на посаді прокурора, складання процесуальних документів, вивчення правил прокурорської етики. А саме призначення відбувається на конкурсній основі: формується рейтинг кандидатів та обирається найкращий. Для Генерального прокурора, відповідно до чинної редакції Закону України «Про прокуратуру» від 25.09.2019 р., не встановлено перевірки його професійного рівня та навиків прокурорської діяльності. Президент України самостійно обирає кандидатуру на посаду Генерального прокурора та отримує згоду Верховної Ради України.

Відповідно до ч. 2 ст. 15 Закону України «Про прокуратуру» прокурори в Україні мають єдиний статус незалежно від місця прокуратури в системі прокуратури України чи адміністративної посади, яку прокурор обіймає у прокуратурі [2]. Виходячи з цього, прокурори мають єдиний статус, але це не стосується Генерального прокурора.

Генеральний прокурор є одним із ключових елементів всієї системи стримування і противаг, він зобов'язаний забезпечити злагоджену організацію та роботу центральної системи органів прокуратури. Саме від Генерального прокурора залежить, чи буде прокуратура на місцях дотримуватися засади політичної нейтральності [3, 207].

Згідно зі змінами до Закону України «Про прокуратуру» від 19.09.2019 р. Генеральний прокурор наділяється досить широкими повноваженнями: створення кадрових комісій, затвердження стратегії розвитку прокуратури, положення про систему індивідуального оцінювання якості роботи прокурорів та систему оцінювання якості роботи прокурорів, порядок вимірювання та регулювання навантаження на прокурорів, затвердження загальних методичних рекомендацій для прокурорів з метою забезпечення однакового застосування норм законодав-

ства України під час здійснення прокурорської діяльності. Однак, на мою думку, особа, яка претендує на призначення на посаду Генерального прокурора повинна відповідати вимогам не лише громадянства, мати вищу юридичну освіту, стаж роботи в галузі права, а також і досвід саме прокурорської роботи, пройти спеціальні відбори, які визначали б рівень його фахової підготовки.

У «Концепції вдосконалення діяльності правоохоронних органів України» О. Баганець пропонує змінити порядок призначення Генерального прокурора. Кандидатуру буде пропонувати Президент України, але особу такого претендента повинні попередньо обговорити і на загальних зборах у прокуратурах регіонів та центральному апараті ГПУ, а також затвердити на Всеукраїнській конференції працівників прокуратури України, участь у якій повинні брати найдосвідченіші і визнані авторитетами прокурори [4]. Такий порядок призначення встановлений у Румунії.

Отже, можна зробити висновок, що необхідно змінювати порядок призначення Генерального прокурора, для того щоб оцінка професійного рівня підготовки була єдина для всіх прокурорів, незалежно від адміністративної посади в органах прокуратури.

Список використаної літератури

1. Академічний тлумачний словник. URL: <http://sum.in.ua/s/jednistj>
2. Про прокуратуру: Закон України від 14 жовт. 2014 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 2–3. Ст. 12. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>
3. Косюта М. Прокурорська система України в умовах демократичного суспільства. Одеса: Юридична література, 2002. 375 с.
4. Баганець О. Рекомендації по вдосконаленню діяльності правоохоронних органів (частина 2). URL: <https://yvu.com.ua/rekomendatsiyi-po-vdoskonalennyu-diyalnosti-pravoohoronnyh-organiv-chastyana-2/>

Науковий керівник Кривобок В.В., канд. юрид. наук, доцент.

*А. А. Запорожець,
VIII група, I курс магістратури
Інституту підготовки кадрів
для органів юстиції України,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ У КОНТЕКСТІ РЕФОРМИ ПРОКУРАТУРИ

Україна 9 листопада 1995 р. стала членом Ради Європи та одночасно ратифікувала Європейську конвенцію про захист прав та основних свобод людини та Протоколи до неї. На вимогу ст. 3 Статуту Ради Європи (далі – РЄ) Україна взяла на себе зобов'язання, які відображені у Висновку Парламентської Асамблеї Ради Європи (далі – ПАРЕ) № 190 (1995). У п. 11.vi вказаного Висновку наголошувалось на необхідності зміни ролі та функцій прокуратури України, особливо щодо здійснення загального контролю за додержанням законності та перетворенням цієї інституції у демократичну, професійну та самоврядну систему, що у своїй діяльності керується Конституцією, законами та європейськими стандартами.

Наступним кроком, у рамках підготовки до реалізації Угоди про Асоціацію між Україною та Європейським Союзом у 2013 р., Рада Європи очікувала, що Україна разом із Венеційською комісією перегляне Закон «Про прокуратуру».

У 2013 р. Україна отримала від Ради Європи документ «Принципи щодо ролі інституціональної організації прокурорської служби та статусу прокурорів України», з урахуванням якого було здійснено підготовку проекту нової редакції Закону України «Про прокуратуру», який 06.08.2013 р. був переданий на експертизу до Венеційської комісії. У ньому передбачалося повне скасування функції загального нагляду прокуратурою та скорочення функції представництва в судах.

Подальша активізація реформаційного процесу функціонування прокуратури України відбулася лише в другій половині 2014 р. – з прийняттям оновленого Закону «Про прокуратуру», в якому остаточно була виключена функція загального нагляду.

У 2019 р. Верховна Рада України прийняла новий Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо першочергових заходів із реформи органів прокуратури».

Цікавими, на нашу думку, є наступне.

По-перше, згідно із п.1 ст.2 Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо першочергових заходів із реформи органів прокуратури» у Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність» (Відомості Верховної Ради України, 1992, № 22, ст. 303 із наступними змінами):

1) у пункті 2 частини першої статті 8 слова «Генеральною прокуратурою України» замінити словами «Офісом Генерального прокурора».

Зауважимо, що слово «офіс» не має офіційного тлумачення у словниках Інституту мовознавства імені О.О. Потебні (СУМ-11 та СУМ-20). Звертаючись до висновку Головного науково-експертного управління 05.09.2019 р., а саме п.1 на порталі української мови та культури поняття «офіс» визначається як «установа; контора, канцелярія; представництво компанії, якої-небудь фірми, підприємства; канцелярська служба, службове приміщення».

Тож, якщо звернутись до ч.4 ст.7 Закону України «Про прокуратуру» (у редакції станом на 17.09.2019 р.), Генеральна прокуратура України є органом прокуратури вишого рівня.

Відповідно до Академічного тлумачного словника української мови термін «орган» має значення установи, що виконує певні функції в галузі державного управління, контролю, нагляду і т. ін.

З цього випливає, що слово «офіс» можна визнати загальним поняттям до слова «установа», так само, як і «орган» до слова «установа». Однак це слово має додаткову характеристику – орган є спеціальним, тому що така установа виконує певні функції в галузі державного управління, на відміну від офісу.

По-друге, у ст. 28 Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо першочергових заходів із реформи органів прокуратури» міститься таке положення: «доповнити новою частиною такого змісту:

5. На звільнення прокурорів з посади на підставі, визначеній пунктом 9 частини першої цієї статті, не поширюються

положення законодавства щодо пропозиції іншої роботи та переведення на іншу роботу при звільненні у зв'язку зі змінами в організації виробництва і праці, щодо строків попередження про звільнення, щодо переважного права на залишення на роботі, щодо переважного права на укладення трудового договору у разі поворотного прийняття на роботу».

Відповідно до п. 9 ч. 1 ст. 51 Закону України «Про прокуратуру» (у редакції станом на 17.09.2019 р.) прокурор звільняється з посади у разі ліквідації чи реорганізації органу прокуратури, в якому прокурор обіймає посаду, або в разі скорочення кількості прокурорів органу прокуратури.

Статтею 6 Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо першочергових заходів із реформи органів прокуратури» закріплено, що з дня набрання чинності цим Законом всі прокурори Генеральної прокуратури України, регіональних прокуратур, місцевих прокуратур, військових прокуратур вважаються такими, що персонально попереджені у належному порядку про можливе майбутнє звільнення з посади на підставі п. 9 ч. 1 ст. 51 Закону України «Про прокуратуру».

Отже, виникає колізія із Законом України «Про зайнятість населення» (ст. 51), Кодексом законів про працю України (ст. 40, 42, 43, 49-2), наказом Міністерства юстиції України від 25.01.2011 р. «Гарантії працівників у разі ліквідації або реорганізації підприємства, установи, організації», а також із вимогою конвенції Міжнародної організації праці № 158, 1982 р. «Про припинення трудових відносин з ініціативи роботодавця» (далі – Конвенція № 158). Зокрема, у ст. 4 Конвенції також встановлюється важлива гарантія: трудові відносини з працівниками не припиняються, якщо лише немає законних підстав для такого припинення, пов'язаного зі здібностями чи поведінкою працівника, або викликаного виробничою потребою підприємства, установи чи служби.

У ст. 11 Конвенції № 158 зазначено: працівник, з яким намічено припинити трудові відносини, має право бути попередженим про це в розумний строк або має право на грошову компенсацію замість попередження, якщо він не вчинив серйозної провини, тобто такої провини, у зв'язку з якою було б не доцільно вимагати від роботодавця продовжувати з ним трудові

відносини протягом строку попередження.

Отже, можна дійти висновку, що у ст. 28 Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо першочергових заходів із реформи органів прокуратури» містяться порушення міжнародної конвенції у вищезазначеному доповненні до п. 9 ч. 1 ст. 51 Закону України «Про прокуратуру».

Таким чином, необхідно зазначити, що зараз своєї активності набуває завершення реформування органів прокуратури, однак воно не стане успішним, доки всі регламентаційні питання не будуть узгоджені із законодавством України та не приведені у відповідність до міжнародних стандартів.

Список використаної літератури

1. Резолюція Парламентської Асамблеї Ради Європи «Виконання обов'язків і зобов'язань, взятих Україною при вступі до Організації» від 26.04.2001 р., № 1244 (2001). URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_603.

2. Про зайнятість населення: Закон України від 05.07.2012 р. № 5067-VI. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5067-17>

3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо першочергових заходів із реформи органів прокуратури: Закон України від 29.08.2019 р. URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=66266&pf35401=490816>

4. Висновок Головного науково-експертного управління від 05.09.2019 р. URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=66266&pf35401=497427>

5. Кодекс законів про працю України: за станом на 16 верес. 2019 р. / Верховна Рада УРСР, Кодекс України, Закон, Кодекс від 10.12.1971 р. № 322-VIII. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1971. Дод. № 50. С. 375.

6. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 2–3. Ст. 22.

7. Резолюція Парламентської Асамблеї Ради Європи «Виконання обов'язків та зобов'язань Україною» від 29.09.2003 р. № 1346 (2003). URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_608.

Науковий керівник Русанова І.О., канд. юрид. наук, доцент кафедри судоустрою та прокурорської діяльності Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

*А. А. Левенець,
V група, I курс магістратури
Інституту підготовки
кадрів для органів юстиції України,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

ДО ПИТАННЯ РЕФОРМУВАННЯ ОРГАНІВ ПРОКУРАТУРИ УКРАЇНИ

Реформування прокуратури у 2019 р. викликало неоднозначну реакцію при обговоренні та дискусіях як серед населення, так і науковців. Нова редакція Закону України (далі – ЗУ) «Про прокуратуру» сприймається фахівцями, правниками та громадськістю по-різному, проте не можна говорити про цю реформу як невдалу, а виокремити і позитивні аспекти. Надати повну оцінку змінам можна буде лише тоді, коли новий механізм запрацює.

Першим найбільш спірним питанням є перейменування Генеральної прокуратури України в Офіс Генерального прокурора. Відразу хочеться підкреслити недоцільність такої зміни, оскільки жодна державна структура не має такої назви, а слово «офіс» асоціюється із приватними фірмами, бізнес-компаніями тощо. Чи варто використовувати таку назву, щоб зрозуміти, що Офіс Генерального прокурора включає в себе не лише генерального прокурора, його апарат, але й інші підрозділи, які також здійснюють функції, покладені на органи прокуратури, включаючи штат працівників.

Наступним, не менш важливим питанням є, відповідно до ст. 14 ЗУ «Про прокуратуру» кількісний склад працівників прокуратури, який згідно зі змінами, внесеними від 19.09.2019 р., скорочується на третину. Тепер загальна чисельність прокурорів становитиме не більше 10000 осіб. Зменшення кваліфікованих кадрів органів прокуратури, в свою чергу, створить максимальну завантаженість на працівників по розслідуванню кримінальних проваджень. Це питання теж гостро впливає на ефективність роботи працівників прокуратури, оскільки навантаження у 500-600 справ не дасть бажаного результату, а також

повного та всебічного розслідування.

Разом зі скороченням кадрів зміни відбулись і щодо підвищення їх кваліфікації. Раніше (ст. 80 ЗУ «Про прокуратуру») підвищення кваліфікації прокурорів здійснювала державна установа зі спеціальним статусом – Національна академія прокуратури України. На зміну їй, створено, відповідно, новий орган – Тренінговий центр прокурорів України, який тепер може мати регіональні відділення. Його статут затверджує Генеральний прокурор.

Варто зазначити, що створення ефективних умов та можливостей для підвищення кваліфікації працівників прокуратури є правильним кроком на шляху до реформування, оновлення та можливості діяти органам прокуратури прозоро та доброчесно. Прокурор за його заявою може бути відряджений для роботи у Тренінговому центрі прокурорів України. Важливо, щоб працівники володіли знаннями, які дозволять їм вивести сучасні прокуратури на новий рівень в питаннях розслідування злочинів, складати розумно та коректно процесуальні документи, дотримуватись етичних правил поведінки та моралі. Проте це не має бути завданням Тренінгового центру. Прокурор має володіти вище наведеними навичками вже під час працевлаштування на бажану посаду. Тренінговий центр має забезпечити лише підтвердження працівником його вмінь, а не навчати. Поки не зрозуміло, як саме і у якій формі буде функціонувати Тренінговий центр, але його створення має бути обґрунтовано виправданим.

Зміни торкнулись і питань дисциплінарного провадження, атестації працівників, ліквідації військових прокуратур, підвищення заробітної плати тощо. Реформи – це завжди зміни, якого б характеру вони не були. За даними Центру Разумкова, повністю довіряє органам прокуратури лише 2,1% населення, а повністю не довіряє – 34,8%. Чи вдалою була реформа стане ясно лише тоді, коли показник довіри збільшиться, як мінімум, пропорційно навпаки. А поки дане поле для дискусій лишається відкритим.

Науковий керівник Русанова І.О., канд. юрид. наук, доцент кафедри судоустрою та прокурорської діяльності Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

*Д. І. Мачух,
VII група, 3 курс Інституту підготовки
кадрів для органів юстиції України,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

СПЕЦІАЛІЗОВАНА АНТИКОРУПЦІЙНА ПРОКУРАТУРА В СИСТЕМІ ОРГАНІВ ПРОКУРАТУРИ

Феномен корупції полягає в тому, що виникнення цього соціального явища можливе у будь-якому суспільстві, оскільки воно зумовлене особливістю людської природи та недосконалістю інститутів влади. Корупція гальмує еволюцію правової системи, унеможливаючи наближення України до передових світових показників рівня життя. Відсутність дієвих важелів боротьби з корупцією призвели до того, що корупційна діяльність на всіх рівнях влади паралізувала проведення реформ антикорупційних структур та органів прокуратури.

Для створення системи, яка дозволила б професійно, кваліфіковано і ефективно вести боротьбу з корупцією в Україні, мало особливу значущість ухвалення спеціального антикорупційного законодавства.

Відповідно до Конституції України та Закону України «Про прокуратуру» у Генеральній прокуратурі України створено Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру (далі – САП), на яку покладаються такі функції:

- 1) підтримання публічного обвинувачення в суді;
- 2) організація і процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, вирішення відповідно до закону інших питань під час кримінального провадження, нагляд за негласними та іншими слідчими і розшуковими діями органів правопорядку;
- 3) представництво інтересів держави в суді у виключних випадках і в порядку, визначених законом [1, 2].

Основним елементом у системі організаційного блоку функціонування САП є забезпечення самостійності та незалежності підрозділу від зовнішнього впливу.

Автономність САП забезпечується особливостями її організації і діяльності до яких, на думку Р. І. Мельник, відносять:

– відкритий конкурсний відбір кандидатів на адміністративні посади;

– особливе місце розташування – в службових приміщеннях Національного антикорупційного бюро України або у службових приміщеннях Офісу Генерального прокурора, які розташовані окремо від інших службових приміщень Офісу Генерального прокурора;

– власна специфічна структура, до якої входять центральний апарат і територіальні філії [3].

Однак, вважаємо, особливе місце розташування не є показником автономності САП.

Аналізуючи окремі положення Закону України «Про прокуратуру», можна дійти висновку, що автономність САП в деяких випадках зникає.

Так, у ч. 3 ст. 7 Закону зазначено, що утворення Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, визначення її структури і штату здійснюється Генеральним прокурором України за погодженням із Директором Національного антикорупційного бюро. Такий законодавчий порядок утворення, визначення структури і штату антикорупційної прокуратури може призвести до втрати незалежності формування й діяльності органів прокуратури України як єдиної незалежної системи. Тому доцільно позбавити Директора Національного антикорупційного бюро України повноваження погоджувати рішення Генерального прокурора України [4].

Необхідно ще зазначити, що на даний момент в САП працює 45 прокурорів, що створює велику завантаженість справами на кожного з них. Можливо є потреба в збільшенні штату, адже це сприятиме більшій ефективності розгляду справ та посиленню незалежності від НАБУ.

Грунтуючись на дослідженнях учених, можна виокремити пріоритетні напрями вдосконалення діяльності САП: гарантування відсутності впливу на професійну діяльність; належні фахова підготовка персоналу, технічне та матеріальне забезпечення [5].

Отже, як бачимо, найголовнішим є збільшення штату прокурорів та їх інституційної незалежності.

Список використаної літератури

1. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 № 1697-VII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2015. № 2-3. Ст. 12.
 2. Конституція України від 28 черв. 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
 3. Антикорупційна політика України: актуальні проблеми забезпечення ефективності: зб. матеріалів інтернет-конф. (Київ, 29 трав. 2015 р.). Київ: Нац. акад. прокуратури України, 2015. 225 с.
 4. Демків Д. М. Проблемні аспекти кадрового забезпечення спеціалізованої антикорупційної прокуратури. *Актуальні проблеми правознавства*. 2017. Вип. 3. С. 59.
 5. Карпунцов В. В. Проблемні питання реалізації функцій Спеціалізованої антикорупційної прокуратури та шляхи їх вирішення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2017. Вип. 44. Т. 2. С. 32–33.
- Науковий керівник Ребриш А. С., канд. юрид. наук, асистент кафедри судоустрою і прокурорської діяльності Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.*

*М. В. Недашковська,
V група, I курс магістратури
Інституту підготовки
кадрів для органів юстиції,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

АНАЛІЗ ДЕЯКИХ ПИТАНЬ РЕФОРМУВАННЯ ПРОКУРАТУРИ УКРАЇНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РО- ЗВИТКУ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ

В умовах розбудови в Україні демократичної, правової держави та її інтеграції у європейський правовий простір особливого значення набуває модернізація усіх її органів, у тому числі прокуратури, від ефективного функціонування якої залежить стан правопорядку в державі. Розвиток сучасного держа-

вотворення та правотворення в Україні нагально потребує вдосконалення системи прокуратури України на всіх рівнях. Очевидно, що нині наявні проблеми в системі діяльності органів прокуратури. Це підтверджується низьким рівнем довіри населення до прокуратури. Так, за даними Центру Разумкова, повністю довіряє органам прокуратури лише 2,1% населення, а повністю не довіряє – 34,8%. Крім того, на рішення, дії чи бездіяльність прокурорів у 2018 р. було подано 9 488 скарг.

У 2019 р. 19 вересня Верховна Рада України 259 голосами ухвалила Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо першочергових заходів із реформи органів прокуратури». Це означає, що в Україні стартував черговий етап реформи прокуратури. Відповідно до вказаного вище закону серед основних напрямків реформування прокуратури можна виділити наступні: перейменування Генеральної прокуратури України на Офіс Генерального прокурора; ліквідація системи військових прокуратур; надання права Генеральному прокуророві особисто визначати порядок утворення, перелік, територіальну юрисдикцію, порядок реорганізації та ліквідації обласних та окружних прокуратур, визначення їхньої компетенції, структури і штатів; зменшення граничної кількості працівників прокуратури з 15 до 10 тисяч осіб.

На наш погляд, зменшення граничної кількості працівників прокуратури з 15 до 10 тисяч осіб негативно вплине на діяльність органів прокуратури. На одного прокурора припадає велика кількість кримінальних проваджень. Так, виходячи з кількості зареєстрованих проваджень у місцевих прокуратурах м. Київ у 2018 р., навантаження на одного лише прокурора досягло 600 проваджень на рік. Усього прокурор із урахуванням вихідних днів та щорічної оплачуваної відпустки працює 239 днів на рік, робочий день у прокуратурах триває 8 годин на день.

Отже, для одного кримінального провадження у прокурора є 3 години і 10 хвилин. Інколи цього часу недостатньо навіть для того, щоб ознайомитися з матеріалами кримінального провадження. Відповідно зменшення граничної кількості працівників прокуратури до 10 тисяч осіб матиме наслідком

збільшення навантаження на одного прокурора. Згідно з пояснювальною запискою до вказаного закону основною метою законопроекту є створення передумов для побудови системи прокуратури, діяльність якої базується на засадах ефективності, професійності, незалежності та відповідальності. Проте досягти ефективності діяльності органів прокуратури шляхом здійснення скорочення кількості працівників та тим самим підвищенням навантаження на прокурорів є неможливим.

На нашу думку, пропозиція поданого законопроекту щодо надання права Генеральному прокуророві особисто визначати порядок утворення, перелік, територіальну юрисдикцію, порядок реорганізації та ліквідації обласних та окружних прокуратур, визначення їх компетенції, структури і штатів в сучасних умовах містить корупційні ризики. Генеральний прокурор України зосередить у своїх руках досить широке коло повноважень. Схожа модель застосовується у таких країнах ЄС, як Угорщина, Швеція та Португалія. Наприклад, згідно з Законом про прокуратуру Угорської Республіки 1972 р. (зі змін. і доп.) визначення й установлення компетенції окружних та апілінкових прокуратур належить до повноважень Генерального прокурора. Відповідно до Індексу сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index, CPI) – показник, який з 1995 р. розраховується міжнародною організацією [Transparency International](#), показник корупції на 2018 р. в Угорщині, Швеції та Португалії є низьким, тоді як в Україні він є високим. Тому, перш ніж надавати Генеральному прокурору такі повноваження, необхідно знизити показник корупції в державі.

До позитивних сторін реформи належать такі нововведення: підвищення базового посадового окладу прокурора з 12 до 15 прожиткових мінімумів для працездатних осіб; проведення атестації прокурорів на всіх рівнях; уведення вимоги щодо наявності у Генерального прокурора вищої юридичної освіти та стажу роботи в галузі права не менше п'яти років.

Вважаємо, що було б доречно запровадити розподіл функцій прокуратури за видами злочинів та застосовувати досвід Італії. У цій державі розслідуванням злочинів займається Управління прокурорів, яке очолює Генеральний прокурор.

Управління прокурорів поділене на робочі групи, які спеціалізуються на конкретних видах злочинів. Наприклад, існує робоча група, що складається з 40 прокурорів, яка спеціалізується на злочинах проти державної влади та хабарництві. Прокурор не може однаково повноцінно спеціалізуватися на розслідуванні всіх видів злочинів. Виділення окремих груп прокурорів, які б спеціалізувалися на окремих видах злочинів, сприяло б досягненню ефективності в діяльності органів прокуратури.

Таким чином, Закон України № 113-IX від 19.09.2019 р. містить як позитивні, так і негативні нововведення, які суттєво можуть вплинути на ефективність діяльності органів прокуратури. Негативно вплинути на діяльність органів прокуратури може зменшення граничної кількості працівників прокуратури з 15 до 10 тисяч осіб та наділення Генерального прокурора досить широким колом повноважень. Тому Закон України № 113-IX від 19.09.2019 р. потребує доопрацювань.

Науковий керівник Русанова І. О., доцент кафедри судострою та прокурорської діяльності Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

І. В. Нестеренко,
III група, 3 курс Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ПРОБЛЕМА РЕАЛІЗАЦІЇ ФУНКЦІЇ НАГЛЯДУ ЗА ДОДЕРЖАННЯМ ЗАКОНІВ ПРИ ВИКОНАННІ СУДОВИХ РІШЕНЬ

У 2014 р. в Україні розпочалась кардинальна реформа прокуратури, початок якої пов'язаний із прийняттям Закону України «Про прокуратуру» від 14 жовт. 2014 р. Наступним кроком стала судова реформа 2016 р., в рамках якої відбулось чергове реформування прокуратури, зокрема були внесені зміни до Конституції України (*далі* – Конституція). Так, згідно з п. 9 розд. XV «Перехідні положення» Конституції прокуратура

продовжує виконувати відповідно до чинних законів функцію нагляду за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян, – до набрання чинності законом про створення подвійної системи регулярних пенітенціарних інспекцій [1].

Варто зазначити, що створення подвійної системи регулярних пенітенціарних інспекцій передбачено Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН «Про мінімальні стандартні правила Організації Об'єднаних Націй відносно поводження з засудженими» від 17 груд. 2015 р. Так, згідно з правилом 83 дана подвійна система передбачає існування наступних інспекцій: внутрішні або адміністративні перевірки, які здійснюються центральним органом, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань; зовнішні перевірки, що мають здійснюватися незалежним від керівництва пенітенціарної системи органом, яким може бути компетентний міжнародний або регіональний орган [2].

Нині органом, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань у зв'язку з реформою Державної пенітенціарної служби України, є Державна кримінально-виконавча служба України (*далі* – ДКВС), на структурні підрозділи якої покладається здійснення внутрішніх і зовнішніх перевірок. Так, безпосередній контроль за діяльністю органів, установ виконання покарань та слідчих ізоляторів відповідно до ч. 2 ст. 27 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» здійснюється центральним органом виконавчої влади, який реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань, що входить до складу ДКВС [3].

Проте нагляд за дотриманням законності при виконанні судових рішень ДКВС, зовнішні інспекції і надалі здійснюються органами прокуратури. Це пов'язано з проблемою передачі цієї функції, зумовленою наступними об'єктивними факторами:

– по-перше, Управління пенітенціарних інспекцій, до повноважень якого входить організація контролю за дотриманням прав людини та громадянина, реалізації законних прав та інтересів засуджених, а також осіб, узятих під варту, організація інспектувань органів та установ ДКВС щодо дотримання

прав людини та громадянина діє у структурі Міністерства юстиції України, тоді як діяльність ДКВС також спрямовується і координується Міністерством юстиції України. Отже, підконтрольний орган і орган, що здійснює контроль, обидва знаходяться в прямій залежності від Міністерства юстиції України, що призводить до порушення принципу стримувань і противаг;

– по-друге, функція нагляду за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах споконвічно належала органам прокуратури, тому за декілька століть ці органи встигли напрацювати значну методологічну базу, яка складається зі специфічних правових засобів, методів і форм нагляду, зумовлених особливостями діяльності, під час якої цей нагляд здійснюється, а тому можна стверджувати, що органи прокуратури мають дієвий механізм захисту прав і законних інтересів засуджених;

– по-третє, вагому роль відіграє різниця в правовому статусі прокурора та інспектора ДКВС, через що останній не має достатнього авторитету під час проведення зовнішніх інспекцій в органах та установах виконання покарань, щоб належним чином вплинути на працівників ДКВС, які порушують права та законні інтереси засуджених, а тому, якщо передати функцію нагляду від органів прокуратури органам ДКВС, її реалізація буде менш ефективною.

Тут постає питання про створення незалежного органу, якому можна буде передати від органів прокуратури функцію нагляду за додержанням законів при виконанні судових рішень. Проте цей процес потребує прийняття законодавцем виваженого рішення, а тому достатньо великих часових витрат і значних фінансових видатків з Державного бюджету. Крім того, новоствореному органу доведеться розробляти власну методологічну базу, за допомогою якої буде виконуватись ця функція. Тому виникають сумніви щодо можливості створення більш ефективного механізму захисту прав та законних інтересів засуджених, ніж той, що існує нині, а також взагалі доцільності створення такого органу.

Таким чином, передача функції нагляду за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах від органів прокуратури іншому органу є неможливою через

відсутність необхідного незалежного органу в системі органів, що реалізують державну політику у сфері виконання покарань. Більше того, з урахуванням зазначеного вище, передача цієї функції є недоцільною, а тому варто залишити її здійснення у компетенції органів прокуратури.

Список використаної літератури

1. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.

2. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН «Про мінімальні стандартні правила Організації Об'єднаних Націй відносно поводження з засудженими (Правила Нельсона Мандела)» // 2016. URL: https://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/70/175&Lang=R.

3. Закон України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України». *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 30. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2713-15>.

Науковий керівник Іванцова А. В., канд. юрид. наук, доцент кафедри судоустрою та прокурорської діяльності Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

В. І. Пальонка,
*XIV група, I курс юридичного факультету,
Східноєвропейський національний
університет імені Лесі Українки*

ДОЦІЛЬНІСТЬ ФУНКЦІОНУВАННЯ СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ ПРОКУРАТУР В УКРАЇНІ

Спеціалізовані прокуратури функціонують в системі органів прокуратури України ще з радянських часів, а питання про види та доцільність їх існування не один раз поставало на порядку денному. На даний час система органів прокуратури в Україні побудована в основному відповідно до адміністративно-територіального поділу. Цей принцип побудови не завжди спрацьовує як універсальний, не виконує своєї організуючої ролі в низці специфічних сфер у державі [1]. Згідно з ч. 2 ст. 7

Закону України «Про прокуратуру» у разі потреби рішенням Генерального прокурора можуть утворюватися спеціалізовані прокуратури на правах структурного підрозділу Офісу Генерального прокурора, на правах обласних прокуратур, на правах підрозділу обласної прокуратури, на правах окружних прокуратур, на правах підрозділу окружної прокуратури. Перелік, утворення, реорганізація та ліквідація спеціалізованих прокуратур, визначення їх статусу, компетенції, структури і штатного розпису здійснюються Генеральним прокурором.

Організація та діяльність спеціалізованих прокуратур в Україні зумовлена потребою в забезпеченні законності, захисту прав громадян та інтересів держави у різних видах діяльності. Спеціалізовані прокуратури будуються за загальними для всіх органів прокуратури принципами; вони керуються тими ж законами, що й територіальні прокуратури; перед ними стоять загальні для всіх органів прокуратури завдання; вони використовують ті ж засоби прокурорського реагування на виявлені порушення закону. Однак у їх системно-структурній побудові, а також в об'єктах по здійсненню нагляду є певні особливості.

На території України свого часу були створені та функціонували транспортні, військові та природоохоронні прокуратури, прокуратури з питань нагляду за додержанням кримінально-виконавчого законодавства та ін. Проте вони втратили свою актуальність і були ліквідовані. Однак, як слушно зазначає М. Якимчук, реформування структури органів – процес еволюційний: воно відбувається лише тоді, коли функціонування органів управління починає з середини деформувати сталу структуру [1].

Чимало дискусій викликало підписання Президентом України Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо першочергових заходів із реформи органів прокуратури», яким було встановлено, що систему прокуратури України становлять Офіс Генерального прокурора; обласні прокуратури; окружні прокуратури; Спеціалізована антикорупційна прокуратура. Особливу увагу привернула ліквідація військових прокуратур, адже на них покладено нагляд за додержанням законів у сфері забезпечення воєнної безпеки

суверенної і незалежної, демократичної, правової держави Україна, що є вельми актуальним нині.

Таким чином, Законом України «Про прокуратуру» передбачено існування лише однієї спеціалізованої прокуратури – Спеціалізованої антикорупційної прокуратури. Доцільність функціонування цієї прокуратури не викликає сумнівів, адже корупція є проблемою загальнонаціонального масштабу, гальмом розвитку правової системи та розбудови демократичної держави. Спеціалізована антикорупційна прокуратура утворюється на правах самостійного структурного підрозділу в Офісі Генерального прокурора, на яку покладаються специфічні функції.

Упродовж довгого часу корупція залишається однією з найбільш гострих проблем України та є темою для постійних дебатів як для української, так і для міжнародної спільноти. Досвід окремих європейських країн, де запроваджена антикорупційна спеціалізація прокурорів (Хорватія, Швеція, Іспанія), демонструє доцільність формування аналогічних органів і в Україні.

Безперечно, доцільним є створення (а точніше – відновлення діяльності) природоохоронних прокуратур. Екологічні проблеми в Україні накопичуються і консервуються. Прикладом цього є стан Дніпра в міській смузі столиці. Через недбале ставлення до цієї водної артерії державного значення, велику кількість стічних вод низької якості очистки, які скидають промисловий та аграрний комплекси, Дніпро знаходиться на грані екологічного колапсу. Катастрофа відбувається на озері Світязь, яке є найглибшим в Україні – воно міліє надзвичайно швидкими темпами, проте з цього приводу не вживають жодних заходів.

Гостро стоїть проблема утилізації й переробки відходів. Роками на території України накопичуються тонни відходів, у тому числі й небезпечних. За різними даними, від 4 до 7% нашої країни завалено сміттям. Розв'язання зазначеної проблеми є ключовим у вирішенні питань енерго- та ресурснезалежності держави, економії природних матеріальних та енергетичних ресурсів і стратегічним завданням державної політики [3].

Таким чином, створення природоохоронних прокуратур є на часі, оскільки вони будуть оперувати питаннями, які

пов'язані із законністю використання об'єктів навколишнього середовища, здійснювати нагляд за дотриманням належного стану екологічного капіталу, без якого неможливе забезпечення комфортного життя населення.

Список використаної літератури

1. Якимчук М. Організаційна структура системи органів прокуратури: стан та напрями удосконалення. *Вісник Львівського національного університету ім. Івана Франка*, 2001. Вип. 36. С. 568–575.

2. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 р. № 1697-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#n39>

3. Про схвалення Національної стратегії управління відходами в Україні до 2030 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України; Стратегія від 08.11.2017 р. № 820-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/820-2017-p>

Науковий керівник Фідря Ю. О., канд. юрид. наук, доцент, завідувач кафедри кримінального права і процесу Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки.

В. К. Сердюк,

IX група, 2 курс магістратури

Інституту прокуратури

та кримінальної юстиції,

Національний юридичний університет

імені Ярослава Мудрого

ПЕРЕАТЕСТАЦІЯ ОРГАНІВ ПРОКУРАТУРИ ЯК ПЕРШИЙ ЕТАП РЕФОРМИ ПРОКУРАТУРИ

Україна на шляху до забезпечення демократичних засад побудови суспільства взяла курс на європейські стандарти захисту прав людини, а тому реформування системи органів державної влади має центральне значення для досягнення поставлених завдань. Прокуратура як орган публічної влади, основною метою діяльності якого є захист прав і свобод людини, загальних інтересів суспільства та держави, відіграє ключову

роль в забезпеченні панування права у державі. Конституцією України визначено пріоритетність інтересів, на захист яких спрямована відповідна обвинувальна діяльність органів прокуратури, що підкреслює значущість впровадження відповідних реформ в системі її органів. «Мета реформи – нові стандарти роботи органів прокуратури, які відповідають очікуванням суспільства, бізнесу та інвесторів».

Пріоритетним напрямом роботи політики нового Генерального прокурора є підвищення рівня довіри населення до органів влади, запровадження чого передбачається розпочати з проведення переатестації діючих прокурорів. Незважаючи на те, що така перевірка є вже звичним засобом проведення реформ органів прокуратури в Україні, саме на цю переатестацію покладаються значні очікування, адже її зобов'язуються пройти не тільки прокурори окружних, обласних прокуратур та прокурори спеціалізованої прокуратури, а й «верхівка» – прокурори Офісу Генерального прокурора, – які до цього оминали цю процедуру. Проведення атестації прокурорів буде здійснюватися відповідно до затвердженого Генеральним прокурором наказу № 221 «Про порядок проходження прокурорами атестації» від 03.10.2019 р. [1] і складатиметься з оцінки професійної компетентності прокурора (в тому числі загальних здібностей і навичок) та професійної етики і доброчесності прокурора. Так, передбачається проходження анонімного письмового тестування на знання норм чинного законодавства, а також проходження співбесіди, за результатами якої оцінюється дотримання прокурором правил професійної етики та доброчесності.

Аналізуючи досвід різних держав, можна дійти висновку, що Україна увібрала найкращі сторони проведення атестації прокурорів, сформувавши систему всебічної перевірки рівня їх професіоналізму. Так, атестація органів прокуратури в Польщі та Румунії передбачає складання іспиту на знання законодавства і його застосування в практичному контексті, а в Болгарії іспит складається із вирішення навчальної судової справи та усного іспиту. В Нідерландах замість іспиту проводять низку співбесід, водночас не виключаючи можливості вирішення навчальної судової справи [2]. Таким чином, завдання

таких відборів полягає у встановленні компетенції кандидата на посаду прокурора та характеру його особистості, оскільки саме ці пункти вважаються особливо важливими для виконання ролі обвинувачення.

Відповідно до п. 5а Рекомендації R (2000) 19 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам щодо ролі державної прокуратури в системі кримінального судочинства від 06.10.2000 р. [3] держави мають вживати заходів для того, щоб призначення, просування по службі й зміна прокурорів здійснювалися за точними процедурами, які виключають будь-яку дискримінацію. Однак на практиці ці завдання тривалий час не могли бути реалізовані, адже члени атестаційних комісій були колегами з прокурорами, з якими вони постійно співпрацюють. Така атестація висувала на перший план особисті взаємини прокурорських працівників, що часто спрямовувалося не на визначення професійності працівника, а на встановлення його особистих якостей, що повинно бути вторинним у сприйнятті прокурора [4]. Дискусії науковців з цього питання були вирішені шляхом залучення до кадрових комісій, уповноважених на проведення атестації органів прокуратури, незалежних, політично нейтральних фахівців, які мають бездоганну ділову репутацію, високі професійні та моральні якості, суспільний авторитет, а також стаж роботи у галузі права. Так, згідно з наказом Генерального прокурора України від 17.10.2019 р. № 233 «Про затвердження Порядку роботи кадрових комісій» комісії утворюються у складі шести осіб, з яких не менше трьох – особи, делеговані міжнародними неурядовими організаціями, проектами міжнародної технічної допомоги, дипломатичними місіями. Таким чином, передбачається забезпечити реальну незалежність прокурорів при кадрових розстановках в системі органів прокуратури, приділяючи першочергову увагу професіоналізму діючого працівника прокуратури.

Отже, реформування органів прокуратури насамперед має на меті підвищення якості роботи її працівників за рахунок проведення атестації прокурорів відповідно до оновленого законодавства, норми якого усувають недоліки попереднього «режиму» і відповідають європейським стандартам діяльності органів прокуратури.

Список використаної літератури

1. Наказ Генерального прокурора України № 221 «Про порядок проходження прокурорами атестації» від 03.10.2019 р. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/konogp.html?_m=publications&t=rec&id=259860
2. Порівняльне дослідження навчання прокурорів: міжнародні стандарти, іноземний досвід, коментарі для України. URL: <https://rm.coe.int/comparative-study-on-initial-training-for-public-prosecutors/1680787478>
3. Рекомендація Комітету міністрів Ради Європи державам-членам щодо ролі прокуратури в системі кримінального правосуддя від 06.10.2000 р. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/Rec_2000_19_2000_10_6.pdf
4. Сухонос В. В. Організаційно-правові проблеми статусу прокурора області: погляд на реформування. *Часопис київського університету права*. № 2. 2011. 86 с.
Науковий керівник Москвич Л. М., д-р юрид. наук, проф., завідувач кафедри судоустрою та прокурорської діяльності Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

І. П. Сиротин,

IV група, 3 курс Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ВІЙСЬКОВА ПРОКУРАТУРА В УКРАЇНІ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Для України 2019 р. є багатий на події і зміни щодо її політичної сфери, зокрема, це вибори президента, позачергові вибори парламенту, перезапуск уряду. При цьому не слід забувати й про конфлікт на Донбасі та загальну економічну кризу в державі. Довгий час українське суспільство очікувало призначення нового Генерального прокурора, і 29 серп. 2019 р. Верховна Рада України проголосувала більшістю голосів за призначення Р. Г. Рябошапки на цю посаду. А невдовзі 259 голосами

вона ухвалила Закон України «Про реформу прокуратури». За роки існування незалежності України – це вже четвертий етап реформування діяльності даного органу.

Одне із найдискусійніших питань, які виникли через реформування прокуратури, – це ліквідація військових прокуратур. Так, Генеральний прокурор зауважив, що на поточний момент немає ніякого сенсу в існуванні військової прокуратури, оскільки військові злочини можуть розслідувати й цивільні правоохоронці. Слід зазначити, що процедура ліквідації військових прокуратур вже відбувалася в 2012 р., тоді влада також говорила про її недоцільність. З того часу розслідуванням злочинів у військовій сфері займалося Головне управління нагляду за додержанням законів у воєнній сфері.

У 2014 р., коли почалася агресія Російської Федерації проти України і, як наслідок, збройний конфлікт на Донбасі, прокуратура в небезпечних зонах перестала виконувати свої функції через недостатню кваліфікацію у військових злочинах та небажання працювати в умовах, прирівняних до воєнних. Тому було вирішено відновити дію військових прокуратур відповідно до Закону України «Про прокуратуру». Інституційно вона мала наступний вигляд: три регіональних військових прокуратур Центрального, Південного та Західного регіонів. У структурі кожної з регіональних військових прокуратур діють прокуратури гарнізонів: 11 – у Центральному регіоні; 10 – у Південному і 8 – у Західному регіоні. Головна військова прокуратура є структурним підрозділом Генеральної прокуратури [1].

Нині ми знову повертаємося до рішення 2012 р., але варто зазначити, що функції органу прокуратури суттєво звузились. Так, Михайло Каменев, зазначає, що зараз слідство у прокуратурі забрали, і цією категорією злочинів повністю займається Державне бюро розслідувань (*дали* – ДБР), де, до речі, цивільні слідчі, і вони не скаржилися ні на які проблеми з допуском. А військова прокуратура зараз здійснює процесуальне керівництво і нагляд у кримінальних провадженнях та підтримує публічне звинувачення в суді. У такому випадку навіщо залишати військову прокуратуру, якщо першопричина її створення зникла, а прокурори заходять у військові частини [2].

На нашу думку, раціональне зерно в цьому є, але варто зазначити й певні окремі аспекти щодо даної проблематики, а саме:

- чи зможе ДБР ефективно здійснювати розслідування військових злочинів, чи є там спеціалісти з потрібним рівнем знань і досвідом;
- чи доцільно проводити дану ліквідацію під час воєнного конфлікту на Донбасі;
- як скоро реформована прокуратура зможе увійти в нормальний темп роботи, оскільки відкриті справи, по яких спливають строки, не будуть розглядатись деякий час;
- чи зможуть цивільні прокурори здійснювати якісний контроль за діями ДБР у військових справах та підтримувати на належному рівні публічне обвинувачення без спеціальних знань.

Отже, вважаємо, що необхідно було б більш виважено підійти до даного питання, адже країна, яка не просто має збройний конфлікт на власній території, а й безліч військових злочинів, котрі потрібно розслідувати, швидше за все потребує спеціальної військової прокуратури.

Варто зазначити, що в новому законі є положення щодо встановлення права Генерального прокурора у разі потреби утворювати спеціалізовані прокуратури на правах структурного підрозділу Офісу Генерального прокурора, обласних прокуратур, окружних прокуратур [3]. До речі, незрозуміло виглядатиме рішення Р.Г. Рябошапки, який спочатку вирішив ліквідувати військову прокуратуру, а згодом сам її і створить.

Також суспільство звертає увагу на причини, з яких таке рішення було прийняте. Щодо цього можна виокремити декілька варіантів: по-перше, політичний – досить велика кількість експертів вважає, що вся історія з ліквідації військової прокуратури почалася через потребу звільнити голову військової прокуратури А.В. Матіоса; по-друге, правовий – Генпрокурор зазначав, що виділення військової прокуратури порушує положення конституції про розподіл влади, а також не відповідає міжнародним стандартам Європи.

Підсумовуючи викладене вище, можна стверджувати, що, незважаючи на всі аргументи «за» і «проти» ліквідації вій-

ської прокуратури, вона відбулася, і це є незаперечним фактом. Тому щодо причин її ліквідації, якими керується новий Генпрокурор, ми можемо лише здогадуватись. Говорити про наслідки такого реформування поки що зарано, але існує імовірність того, що будуть проблеми з перепризначенням відкритих справ цивільним прокурорам та взагалі їх доведення до кінця працівниками органів прокуратури, котрі не мають достатніх знань із даного питання.

На нашу думку, військову прокуратуру можливо треба було реформувати й провести заміну деяких працівників, здійснити їхню перекваліфікацію для підвищення ефективності та зниження корупційних ризиків, але приймати рішення щодо їх ліквідації є передчасним.

Список використаної літератури

1. Архіпова О. Чи потрібна Військова прокуратура: пояснюють військові та експерти. 2019 р. URL: <https://www.unn.com.ua/uk/news/1818406-chi-potribna-viyskova-prokuratura-poyasnyuyut-viyskovi-ta-eksperti> (дата звернення: 30.10.2019 р).

2. Гор Артур. Ліквідація військової прокуратури: чи потрібно це воюючій країні. Апостроф. 2019. URL: <https://apostrophe.ua/ua/article/society/2019-08-12/likvidatsiya-voennoy-prokuraturyi-nujno-li-eto-voyuyuschey-strane/27221> (дата звернення 30.10.2019 р).

3. Верховна Рада може ліквідувати Військову прокуратуру: аргументи «за» і «проти». 2019. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/30155479.html> (дата звернення: 30.10.2019 р.).

Науковий керівник Іванцова А. В., канд. юрид. наук, доцент кафедри судоустрою та прокурорської діяльності Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

*Т. О. Ткаченко,
І група, 3 курс Інституту підготовки
кадрів до органів юстиції України,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

ПСИХОЛОГІЧНИЙ ПОРТРЕТ ПРОКУРОРА У ВЗАЄМВІДНОСИНАХ З АДВОКАТОМ

Прокурор – це особа, яка діє від імені держави, його підтримує авторитет і примусова сила влади, в його руках можливість застосування різних санкцій. В інтересах правосуддя прокуророві надано право – в крайніх випадках – втручатися в особисте життя людей, з'ясувати обставини, які вони нерідко намагаються приховати від оточуючих, вилучати майно, обмежувати свободу окремих громадян і навіть позбавляти їх волі. Уміння розумно, законно користуватися цією владою – найважливіша професійна вимога, що пред'являється до прокурора. Влада передбачає не тільки і не стільки безпосередній примус, а перш за все можливість переконати тих, кого це стосується, в безумовній необхідності виконати вимоги, що висуваються до них.

Діяльність прокурора відрізняється високим ступенем емоційної насиченості. Проте, яким би не було емоційне ставлення прокурора до подій, він зобов'язаний зберегти повну об'єктивність, щоб не допустити помилки. Ні співчуття, ні обурення не повинні впливати на його висновки.

Необхідність подолання небезпечних ситуацій, усунення перешкод, які спеціально створюються на шляху прокурора, викликає в нього різні емоційні реакції, вимагає постійних волевих напружень і активної розумової діяльності. Думка прокурора в процесі роботи повинна не тільки відображати і скеровувати його власні дії, а й (щоб забезпечити успіх цих дій) постійно співвідноситися з інтелектуальною діяльністю всіх учасників справи і причетних до справи осіб. Він зобов'язаний думати і за себе, і за інших, розуміти хід психічних процесів, передбачати рішення і вчинки осіб, що беруть участь у справі, регулювати і направляти їх і з урахуванням цього коригувати і свою власну поведінку.

Важливим є комунікативний аспект взаємовідносин прокурора з адвокатом. Під комунікативним контактом розуміється система прийомів оптимізації відносин між індивідами, що спілкуються. Комунікативний контакт – інформаційний процес, що заснований на зворотному зв'язку. Він постійно залежить від сигналів, одержуваних партнерами по спілкуванню, їх переробки, інтерпретації [1, 25]. Інформація отримується не тільки з вербальних засобів спілкування, але і з широкої сфери невербальної комунікації (міміка, пантоміміка, інтонації голосу тощо).

Розбіжність у позиціях між адвокатом і прокурором засновані на виконанні різних процесуальних функцій, покладених на них законом. Проте потрібно враховувати, що і захисник, і прокурор при вирішенні справи в суді служать одній спільній справі – наданню допомоги в здійсненні правосуддя. Тому, незважаючи на протилежні позиції, між ними можливі й необхідні нормальні ділові відносини, які будуються на суворому дотриманні прав, наданих їм законом, та покладених обов'язків. На умовах комунікативності адвокат і прокурор зобов'язані з різних позицій дати характеристику розглянутого судом злочину і особи, яка обвинувачується в його вчиненні, та інших обставин, що мають значення для справи.

В історії розвитку адвокатури відомі процесуалісти і адвокати дозволяли неоднозначні висловлювання. Наприклад, професор Л.Є. Владимиров рекомендував захиснику в суді «постійно пам'ятати, що судовий бій не є академічною суперечкою, і тут доцільно бути одностороннім і упередженим... Будьте постійно і неухильно несправедливим до супротивника. Противник повинен бути знищений весь без залишку. Потрібно висміяти міркування сторони обвинувачення! Це ж не розумовий диспут, а бійка словами, доводами, бійка груба, як саме суспільне життя людей» [2, 160]. Така установка може принести шкоду захисній діяльності і «налаштувати» прокурора проти підсудного. Захисник повинен «не перемагати аудиторію», а «співпрацювати» з нею.

Універсальним принципом успішної комунікація стає принцип «кооперації», сформульований Г.П. Грайсом. Будь-яке

спілкування, в тому числі й ділове, це не шлях однієї людини до іншої, а рух назустріч один одному. Судова мораль справедливо вимагає від прокурора і захисника суворо дотримуватися моральних правил, уважно ставитися один до одного, якщо навіть у виступі прокурора чи захисника міститься різка критика протилежної процесуальної сторони. Відомий юрист А. Ф. Коні справедливо зазначав, що прокурор, «виконуючи свій важкий обов'язок, служить суспільству, але це служіння тільки тоді буде корисно, коли в нього буде внесена сувора моральна дисципліна, і коли інтерес суспільства і людську гідність особистості буде захищатись за однаковою чуйністю і ретельністю» [3, 62].

Отже, тактика діяльності прокурора з точки зору психології являє собою протиборство інтелекту, волі, характеру і моральних принципів прокурора. Під час взаємодії прокурора з особами, що опинилися в сфері розслідування, в першу чергу з адвокатом, він повинен віднайти індивідуально-психологічний підхід до кожного з них, не дивлячись на розбіжності, протиріччя і зіткнення інтересів. Таким чином, найчастіше прокурор виступає в якості психологічного агента, що впливає на психічне життя людей в бажаному для нього напрямку. Це ще раз підкреслює значення для прокурора психологічних знань, необхідність розуміння людської психіки, проникнення в духовний світ людей.

Список використаної літератури

1. Етика ділового спілкування: навч. посібник для вузів / за ред. Т. Б. Гриценко, Т. Д. Іщенко, Т. Ф. Мельничук. Київ: Центр учб. літ., 2007. 344 с.

2. Владимиров Л.Е. Пособие для уголовной защиты. СПб.: Изд. кн. магазина и юрид. изд-ва Ив. Ив. Зубкова под фирмой «Законоведение», 1911. 230 с.

3. Коні А. Ф. Зібрання творів: у 8 т. Т. 4. Москва. 1926. 528 с.

Науковий керівник Іванцова А.В., канд. юрид. наук, доцент кафедри судоустрою та прокурорської діяльності Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

*В. С. Троян,
IV група, 3 курс Інституту підготовки
кадрів для органів юстиції України,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

КАДРОВЕ ПЕРЕЗАВАНТАЖЕННЯ ПРОКУРАТУРИ ЯК ГОЛОВНА МЕТА НОВОГО ЗАКОНУ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА НЕДОЛІКИ

В Україні почався черговий етап реформи прокуратури, Генеральний прокурор України Р. Г. Рябошапка зауважив: «Нова прокуратура буде орієнтуватися на суспільство, потреби людей та держави. Головна мета – це оновити прокуратуру і привести її у відповідність до демократичних західних стандартів». Реформи, які були проведені раніше, на жаль, не змогли на практиці оновити кадри прокуратури.

Передусім треба зазначити, що одними із головних є зміни до вимог на посаду Генерального прокурора, а саме – обов'язкова умова мати вищу юридичну освіту. Це відповідає Рекомендаціям Рес (2000) 19 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо ролі прокуратури в системі кримінального правосуддя, де вказано на необхідність професійної підготовки державних обвинувачів як до, так і після вступу на посаду та наявність у них відповідної освіти, але у 2014 р. народні депутати вносили зовсім протилежні до цих рекомендацій зміни.

Згідно з п. 9 Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо першочергових заходів із реформи органів прокуратури» атестація здійснюється згідно з Порядком проходження прокурорами атестації, який затверджується Генеральним прокурором [1]. Головна мета – зменшення кількості працівників. У висновку Головного науково-експертного управління Верховної Ради до відповідного законопроекту йдеться про те, що навантаження на одного прокурора сягає: у місцевих прокуратурах м. Київ – до 600 проваджень на рік, у Броварській місцевій прокуратурі – понад 450,

у місцевих прокуратурах м. Львів – понад 350 [2]. Скорочення працівників призведе до збільшення навантаження і у кінцевому результаті це, безумовно, повинно вплинути на ефективність роботи. Також у новому Законі зазначено, що буде предметом атестації, у складі які є професійна компетентність прокурора і професійна етика та доброчесність. Графік проходження прокурорами атестації встановлює відповідна кадрова комісія.

Загалом атестація буде проходити за такими етапами:

- 1) іспит у вигляді анонімного письмового тестування;
- 2) співбесіда та виконання письмового практичного завдання.

До речі, далеко не всі отримують це «особливе» запрошення на тестування, а тільки ті, хто написав заяву (визначеного зразка) про фактичну згоду на звільнення у випадку нескладення тестів (набрати треба не менше 70 зі 100 балів). У цих тестах є деякі неточності, адже їх було взято з конкурсів до Спеціальної антикорупційної прокуратури, Державного бюро розслідувань та Національного бюро України і їх не встигли навіть оновити у відповідності до чинного законодавства України. За результатами складення прокурором іспиту відповідна кадрова комісія ухвалює рішення щодо допуску прокурора до проведення співбесіди. Згідно з п. 15 даного Закону для проведення співбесіди кадрові комісії вправі отримувати в усіх органах прокуратури, у Раді прокурорів України, секретаріаті Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів, Національному антикорупційному бюро України, Державному бюро розслідувань, Національному агентстві з питань запобігання корупції, інших органах державної влади будь-яку необхідну для цілей атестації інформацію про прокурора [1]. На другому етапі кадрова комісія може враховувати також інформацію, отриману від фізичних та юридичних осіб (в тому числі анонімно), яка не підлягає додатковому офіційному підтвердженню. Тут і виникають проблеми: по-перше, це може вплинути на звуження прав і свобод працівників, що прямо забороняється Конституцією України, по-друге, врахування цих анонімних скарг призведе до зловживання, оскільки ненависників працівників прокуратури

знайдеться чимало, і навряд чи у членів комісії вистачить часу перевірити їх.

Уже є декілька позовів щодо проведення цієї атестації, які знаходяться в Окружному адміністративному суді міста Києва. Зокрема, серед вимог позову – визнати протиправним та скасувати наказ Генерального прокурора України № 221 від 3 жовт. 2019 р., яким було затверджено згаданий вище Порядок. Крім того, разом із позовом до суду надійшла заява про його забезпечення. Позивач просить суд зупинити дію наказу № 221 до вирішення справи по суті та набрання судовим рішенням законної сили. Однак суд відмовив у забезпеченні позову, оскільки позивачем не було доведено, що невжиття таких заходів унеможливить поновлення порушених прав, ефективний захист чи виконання рішення суду.

Отже, нова реформа прокуратури – це, безперечно, крок вперед. І правильним є те, що однією з головних її цілей визначено переатестацію працівників для того, щоб виявити справжніх професіоналів, і тих, хто зовсім не компетентний у своїй роботі. Звичайно, цей вид роботи потребує подальшої розробки і удосконалення, адже під час застосування на практиці з'являються певні неточності і розбіжності з законодавством.

Список використаної літератури

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо першочергових заходів із реформи органів прокуратури: Закон України (редакція від 17.10.2019 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/113-20>

2. Висновок Головного науково-експертного управління 05.09.2019 на проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо першочергових заходів із реформи органів прокуратури».

Науковий керівник Іванцова А. В., канд. юрид. наук, доцент кафедри судоустрою та прокурорської діяльності Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РЕФОРМИ СУМІЖНИХ ІНСТИТУТІВ

В. Р. Бережна,

*III група, 3 курс Інституту підготовки
кадрів до органів юстиції України,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ІНСТИТУТУ ПРИВАТНИХ ВИКОНАВЦІВ УКРАЇНИ ТА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Приватні виконавці є відносно новим явищем у нашій державі. Запровадження цього інституту обумовлено низкою причин, зокрема тим, що офіційні дані судової статистики свідчили про достатньо низький рівень виконання судових рішень національних судів. У результаті 2016 р. Верховною Радою України були прийняті закони України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» (далі – Закон) та «Про виконавче провадження» у новій редакції, які закріпили правовий статус приватних виконавців, врегулювали процедури набуття та зупинення права на здійснення діяльності приватними виконавцями, визначили особливості фінансового забезпечення діяльності приватних виконавців, процедури заміщення приватного виконавця, передбачили ведення Єдиного реєстру приватних виконавців України, а також можливість створення ефективної системи самоврядування приватних виконавців тощо.

Так, ст. 1 Закону передбачає, що примусове виконання судових рішень та рішень інших органів у випадках, передбачених законом, покладається на приватних виконавців.

Крім того, у Законі чітко визначені вимоги, яким повинні відповідати кандидати, а саме: громадянин України, який досяг 25 років, має вищу юридичну освіту не нижче другого рівня, володіє державною мовою, має стаж роботи у галузі права після отримання відповідного диплома не менше двох років та склав кваліфікаційний іспит.

Стаття 25 Закону закріпила важливе положення, в якому передбачено обмеження діяльності приватних виконавців відповідними округами, тому він має право приймати до виконання виконавчі документи, місце виконання яких знаходиться в межах території АРК, області, міст Києва та Севастополя.

Якщо звернутися до зарубіжного досвіду, зокрема Франції, можна дійти висновку, що у порівнянні з нашою державою там панують зовсім інші положення.

По-перше, якщо наша держава належить до змішаної системи виконання судових рішень, тобто ми маємо справу як з державними, так і приватними виконавцями, то Франція – виключно до приватної. По-друге, певною особливістю виконавців у Франції є те, що вони мають право як працювати самостійно, використовуючи допомогу помічників, так і об'єднуватися у компанії, що не дозволено в Україні. Так, зараз у Франції існує десь близько 1700 контор, у яких працює понад 3000 виконавців. По-третє, вище було зазначено, що у нашій державі передбачено певне обмеження: приватні виконавці здійснюють свою діяльність у відповідних округах, тоді як у Франції внаслідок проведення реформи 2015 р. передбачена можливість викупу контор в інших округах і здійснення в них своєї діяльності. По-четверте, до повноважень виконавців у Франції належить не тільки примусове виконання рішень, а й вручення документів, пов'язаних з процедурою судочинства; підготовка проектів документів; продаж нерухомого майна на аукціонах; представництво окремих осіб у судах. Крім того, вони можуть виконувати роль судових розпорядників під час судових засідань та здійснювати процедури ліквідації малих підприємств. Через такий плюралізм повноважень існує тарифікація всіх послуг виконавців, що закріплені у відповідному документі.

На основі зазначених вище положень зрозуміло, що приватні виконавці Франції повинні бути максимально обізнаними у сфері всіх своїх повноважень, й саме тому цілком обґрунтованою є п'ята відмінність, що полягає у вимогах, які до них ставляться, адже вони є більш суворими, ніж в Україні. Так, кандидат повинен мати ступінь магістра права, скласти загальнонаціональний екзамен, який триває протягом двох днів,

пройти три роки стажування у конторі приватного виконавця. Кожна особа має право скласти іспит не більше чотирьох разів. За загальною статистикою, цей іспит складають приблизно 25–30% осіб. Це, у свою чергу, свідчить про його складність.

Певні особливості інституту приватних виконавців має у Грузії. По-перше, нині у Грузії діє окремий спеціальний орган – Національне бюро виконання, діяльність якого спрямовується і координується Міністерством Юстиції Грузії. По-друге, всі послуги приватних виконавців надаються на платній основі і кошти потім перераховуються до Державного бюджету. По-третє, всі виконавці поділені за «спеціалізацією», а саме: перші займаються пошуком боржника та описом майна, другі – електронним аукціоном майна, треті – стягненням аліментів та штрафів тощо. По-четверте, виконавці не тільки виконують рішення, а й посвідчують договори, вирішують спори як арбітраж, констатують факти у справі. По-п'яте, виконавці не потребують дозволу суду на вчинення багатьох дій (зокрема мають право доступу виконавця до житла боржника без окремого рішення суду).

Отже, висновуємо, що статус приватних виконавців у нашій державі досить сильно відрізняється від статусу виконавців інших країн. На нашу думку, доречним було б взяти приклад з Франції, а саме у можливості поширити діяльність виконавця на територію іншого округу, адже не кожен виконує свою роботу сумлінно і належно, тому це може вплинути на рівень виконання судових рішень тощо. Крім того, доцільним є розширення повноважень приватних виконавців в Україні, зокрема як у Франції, та їх поділ за спеціалізацією з метою їх досконалого виконання.

Список використаної літератури

1. Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів: Закон України від 02.06.2016 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1403-19>
2. Про виконавче провадження: Закон України від 02.06.2016 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19>
3. Сіверін Д. В. Зарубіжний досвід діяльності органів, що здійснюють повноваження, пов'язані із виконанням судових

рішень, та його адаптація до вітчизняної правової системи. 2014. № 3. С. 81–87. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evpe_2014_3_1

4. Макушкев П. В. Міжнародний досвід правового регулювання діяльності представників державних органів у виконавчому провадженні. 2014. Вип. 6. С. 33–40. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/amp_2014_6_7

Науковий керівник Іванцова А. В., канд. юрид. наук, доцент кафедри судоустрою та прокурорської діяльності Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Є. І. Водолаженко,

VI група, I курс магістратури

Інституту підготовки

кадрів для органів юстиції України,

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ВИЩОЇ РАДИ ПРАВОСУДДЯ

У зв'язку із внесенням змін до Конституції України (щодо правосуддя) в Україні розпочав свою діяльність такий орган судової влади, як Вища рада правосуддя [1]. Розгляд її завдань, функцій та повноважень є нагальним, оскільки цей орган став ключовим у формуванні самої судової системи як незалежної та самостійної.

Відповідно до Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» почала діяти Вища рада правосуддя, яка утворилася шляхом реорганізації Вищої ради юстиції [1].

Слід зазначити, що деталізація положень стосовно діяльності та функціонування зазначеного органу регламентується Законом України «Про Вищу раду правосуддя», згідно зі ст. 1 якого Вища рада правосуддя є колегіальним, незалежним конституційним органом суддівського врядування, який діє в Україні на постійній основі для забезпечення незалежності

судової влади, її функціонування на засадах відповідальності, підзвітності перед суспільством, формування добросовісного та високопрофесійного корпусу суддів, додержання норм Конституції і законів України, а також професійної етики в діяльності суддів і прокурорів [2].

Відповідно до ст. 131 Конституції України Вища рада правосуддя має повноваження: вносити подання про призначення судді на посаду; ухвалювати рішення стосовно порушення суддею чи прокурором вимог щодо несумісності; розглядати скарги на рішення відповідних органів про притягнення до дисциплінарної відповідальності судді чи прокурора; ухвалювати рішення про звільнення судді з посади; надавати згоду на затримання судді чи утримання його під вартою; ухвалювати рішення про тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя; вживати заходів щодо незалежності суддів; ухвалювати рішення про переведення судді з одного суду до іншого тощо [3].

Незалежність судової гілки влади є гарантією забезпечення захисту прав людини і громадянина, а для цього Вища рада правосуддя складається з двадцяти одного члена, з яких десятьох обирає з'їзд суддів України, двох призначає Президент України, двох обирає Верховна Рада України, двох – з'їзд адвокатів України, двох – всеукраїнська конференція прокурорів, двох – з'їзд представників юридичних вищих навчальних закладів та наукових установ. Голова Верховного Суду України входить за посадою [2].

Невід'ємною гарантією забезпечення незалежності є також особливий правовий статус працівників системи правосуддя, тому спеціально для забезпечення цього принципу при Вищій раді правосуддя створюється Комісія з питань вищого корпусу державної служби в системі правосуддя, яка буде розглядати питання державних службовців, що займають посади в органах судової влади [2].

Вища рада правосуддя максимально консолідує в межах своєї компетенції розгляд і вирішення різних питань, пов'язаних з діяльністю судів. Вона стає ключовим органом судової системи, оскільки Верховна Рада України позбавляється повноважень будь-яким чином впливати на кар'єру суддів, а

Президент України наділяється виключно церемоніальною функцією при призначенні судді на посаду.

Таким чином, вивчення завдань, функцій та структури Вищої ради правосуддя є вельми важливим, оскільки цей орган судової влади наділяється виключними повноваженнями. Він стає ядром, що забезпечує функціонування та контролює здійснення повноважень і виконання завдань усіма елементами судової гілки влади. Вища рада правосуддя має самостійність у здійсненні своїх функцій, є незалежним органом, який забезпечує ефективне функціонування судової системи та дозволяє нашій країні підтримувати статус демократичної держави.

Список використаної літератури

1. Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя): Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1401-19>

2. Про Вищу раду правосуддя: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-19>

3. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>

Науковий керівник Русанова І. О., канд. юрид. наук, доцент кафедри судоустрою та прокурорської діяльності Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

К. С. Зеленська,
III група, 3 курс Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ПИТАННЯ ЩОДО РЕФОРМУВАННЯ НОТАРІАТУ В УКРАЇНІ

Пріоритетом кожної демократичної та правової держави є створення належних умов для діяльності та функціонування органів і посадових осіб, що мають на меті захист законних прав та інтересів як суспільства загалом, так і окремих людей. Низка

проблем, пов'язаних з несвоєчасним наданням необхідної правової допомоги, існуванням колізій у законодавстві, дефіцитом кваліфікованих кадрів та наявністю досить складної процедури звернення до відповідних органів, призвела до недовіри з боку населення та відмови від державної допомоги.

Надання якісних професійних послуг залежить від наявності узгодженості між нормативно-правовими актами, що їх регулюють. Досвід пострадянських країн Литви, Латвії та Естонії вплинув на подальший розвиток приватної нотаріальної діяльності в Україні та розробку комплексу заходів щодо суттєвої реформи діючої системи. Перша спроба реформування нотаріату в Україні простежується у 1993 р. з прийняттям чинного Закону України «Про нотаріат» (далі – Закон) (№ 3425-ХІІ від 18.10.2019 р.). Відтоді поряд з державними почали діяти приватні нотаріуси.

Застосування Закону на практиці привело до «малої» реформи, яка полягала у тому, що приватні та державні нотаріуси були зрівняні у повноваженнях щодо вчинення нотаріальних дій; документи, які вони оформлювали, стали мати однакову юридичну силу; здійснено деталізацію їх прав та обов'язків; змінено правила «доступу» до професії; введено поняття «зупинення» та «припинення» діяльності нотаріусів як форма юридичної відповідальності.

Так, відповідно до ст. 3 Закону нотаріус – це уповноважена державою фізична особа, яка здійснює нотаріальну діяльність у державній нотаріальній конторі, державному нотаріальному архіві або незалежну професійну нотаріальну діяльність, зокрема посвідчує права, а також факти, що мають юридичне значення, та вчиняє інші нотаріальні дії, передбачені законом, з метою надання їм юридичної вірогідності [1].

Проте у наш час при здійсненні своїх повноважень нотаріуси стикаються з перешкодами, що впливають на якість їх роботи. Проблема полягає у тому, що нормативно-правова база, яка регулює їх діяльність, обмежується лише Конституцією України (№ 254к/96-ВР від 21.02.19 р.), Законом та Інструкцією Міністерства юстиції України про вчинення нотаріальних дій. І. Бережна вважає, що з метою наведення порядку у системі

джерел необхідно розробити єдиний Нотаріальний процесуальний кодекс, який би створив передбачувані та чіткі процедури вчинення кожної нотаріальної дії і механізм оскарження її законності.

Згідно з Законом України «Про безоплатну правову допомогу» (№ 3460-VI від 04.11.18 р.) адвокати, які внесені до державних реєстрів, зобов'язані надавати безкоштовну правову допомогу. Безоплатна первинна правова допомога має на меті інформування особи про її законні права, порядок їх реалізації та поновлення у разі порушення. На нашу думку, необхідним кроком є запровадження цього обов'язку для нотаріусів. Певна частка населення не має змоги сплатити відповідну суму за консультацію, тому для малозабезпечених громадян потрібно відводити «безкоштовні» години. Безумовно, особа повинна підтвердити своє скрутне становище відповідними документами, наприклад, довідкою з Пенсійного фонду України, посвідченням про багатодітну родину, тощо.

Змін потребує також організаційно-правова діяльність нотаріату. Так, необхідним є зменшення тривалості «стажування». Згідно із Законом нотаріусом може бути громадянин України, який має повну вищу юридичну освіту, володіє державною мовою відповідно до рівня, визначеного Законом України «Про забезпечення функціонування української мови як державної», має стаж роботи у сфері права не менш як шість років, з них помічником нотаріуса або консультантом державної нотаріальної контори – не менш як три роки, склав кваліфікаційний іспит і отримав свідоцтво про право на заняття нотаріальною діяльністю. У багатьох Європейських країнах так званий термін «стажування» є значно меншим. У Франції він становить два роки, а у Бельгії необхідно пройти стажування не менше трьох років. На нашу думку, щоб опанувати дану професію, тобто отримати певний досвід та навички нотаріуса, потрібно пропрацювати його помічником близько чотирьох років.

Важливим кроком є надання повноважень нотаріусам у сфері медіації як пріоритетний напрям досудового захисту прав та законних інтересів громадян. Під медіацією (посередництво) варто розуміти альтернативний спосіб вирішення спору, за

умовами якого сторони на добровільних засадах беруть участь у переговорах і доходять консенсусу. За таких умов особі не потрібно звертатися за допомогою до різних суб'єктів, нотаріус матиме змогу довести процедуру медіації до логічного завершення – посвідчити договір чи засвідчити справжність підпису на заяві. Так, у Німеччині наділення додатковими повноваженнями привело до виключно позитивного результату.

Отже, система нотаріату в Україні потребує оновлення. Зокрема, уточненню підлягає питання щодо допуску громадян до нотаріальної діяльності шляхом розробки посиленних вимог до рівня кваліфікації, розширення кола повноважень та їх нормативного закріплення. Однією з вимог для членства в Європейському Союзі є приведення вітчизняного законодавства у відповідність з міжнародними стандартами. Для досягнення цієї мети необхідно аналізувати досвід зарубіжних країн і на цьому підґрунті будувати надійну систему нотаріату в Україні.

Список використаної літератури

1. Про нотаріат: Закон України. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 39. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12>

2. Про безоплатну правову допомогу: Закон України. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 51. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17>

3. Бережна І. Нотаріальний процесуальний кодекс повинен стати головним регулятором порядку вчинення нотаріальних дій. *Юридична Газета*. 14.03.2011.

4. Федорова К. І. Адміністративно-правове регулювання приватної нотаріальної діяльності в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Нац. аграр. ун-т. Київ. 2008. 20 с.

Науковий керівник Іванцова А. В., канд. юрид. наук, доцент кафедри судоустрою та прокурорської діяльності Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

*І. А. Каплуновський,
IV група, I курс магістратури
Інституту підготовки
кадрів для органів юстиції України,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

СУДОВА РЕФОРМА В УКРАЇНІ: ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Реформа судової системи очікувалася в Україні досить давно. Особливо нагальним це питання постає на фоні подій останніх років, коли на практиці була доведена неспроможність громадян захистити свої права за допомогою судового захисту. Саме тому реформа судової гілки була пріоритетним напрямом у діяльності органів влади і спрямована на створення незалежної системи судів із новим рівнем відповідальності та підзвітності суддів.

Так, 2017 р. Верховною Радою України прийнято рішення щодо внесення змін до процесуальних кодексів України, Кодексу про адміністративне судочинство та інших законодавчих актів. Метою змін є розширення способів судового захисту, забезпечення відкритості та прозорості судового процесу, добросовісне користування процесуальними правами, розумні строки розгляду справ, правова визначеність тощо. До того ж важливим кроком у реформуванні судової влади було створення «електронного суду», що спростить комунікацію із судом та зменшить витрати на утримання судової системи. Однак дана реформа ще не зазнала остаточного втілення.

Пропонуємо розглянути реформу «електронного суду» більш детально. Так, відповідно до нових процесуальних кодексів суди проводять розгляд проваджень за матеріалами в електронній формі. Тільки у випадках неможливості розгляду справи в електронній формі через певні технічні зброї в системі дозволяється розгляд справи за матеріалами в паперовій формі. Лише в електронній формі передбачено надсилання усіх документів у справі особам, які зареєструють свої офіційні електронні адреси

в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі. Крім того, дуже зручним є запровадження можливості учасникам справи брати участь у розгляді у ній шляхом відеоконференції. Так, особи, які проживають на східній території, де відбуваються воєнні конфлікти, досить часто з цих причин не можуть приїхати до залу судового засідання, і справа в такому разі розглядається за їх відсутності. Тим самим це зекономить час та кошти учасників процесу, а також спростить доступ до правосуддя. Однак, крім позитивних наслідків нововведення, існують і негативні, до яких слід віднести: ненадходження процесуальних документів на електронні адреси, неналежне повідомлення учасників судового процесу про дату та час розгляду справи, неможливість оперативного переведення документів з паперової в електронну форму тощо.

Крім зазначеного, новацією судової реформи є зміна вимог до суддівського корпусу. Так, вперше законодавець надав можливість проходити конкурс на посаду судді не тільки особам з суддівським стажем роботи, а й з адвокатським, науковим та патентним. З такою зміною не можна погодитися, адже, дійсно, особи з науковим ступенем володіють «багажем теоретичних знань», але цього недостатньо для практичної роботи. Необхідною умовою для здійснення суддею якісного правосуддя у вищих судових інстанціях (апеляційних судах та Верховному Суді) є наявність у нього відповідного досвіду на посаді судді.

Досить суперечливими, на нашу думку, є зміни до Кримінального процесуального кодексу України, які викликають низку запитань. Так, згідно з прийнятими змінами до Кримінального процесуального кодексу [1] та Закону України «Про судову експертизу» [2] у кримінальному та цивільному судочинстві заборонено залучати як експертів фахівців з відповідних галузей знань, крім державних експертів та експертів, яких внесено до Державного реєстру атестованих судових експертів. У кримінальному процесі сторони кримінального процесу, в тому числі і сторона захисту, позбавляються права самостійно вибирати і залучати судового експерта. Повноваження залучати експерта матимуть тільки слідчий суддя і суд (ст. 242, 243, 244,

332, 509 КПК згідно з редакцією законопроекту).

Так, після аналізу цих норм можна дійти висновку, що вони неузгоджені ні з Конституційними приписами, ні з іншими законодавчими актами та не відповідають європейським стандартам щодо прозорості, ясності, чіткості, стислості, зрозумілості тощо. Нові зміни передбачають ускладнення процесу доступу громадян до судочинства. До того ж у законопроект була включена поправка щодо скорочення строку проведення досудового розслідування до 3–6 місяців з 6–12 місяців відповідно.

Відповідно до ч. 4 ст. 7 старої редакції Закону України «Про судову експертизу» дане положення надавало можливість залучати до проведення деяких експертиз за рішенням особи або органу, що призначили судову експертизу, фахівців з відповідних галузей знань, однак така можливість у прийнятому законі законотворцями була виключена. Перелік судових експертиз, за яким Міністерство юстиції України присвоює кваліфікації судового експерта з певної спеціальності, не є вичерпним, та існує велика кількість судових експертиз, які взагалі судами, слідчими можуть призначатися дуже рідко, що ставить під сумнів доцільність вводити під них самостійну експертну спеціальність та виділяти кошти на утримання певних державних судових експертів, які будуть дуже рідко залучатися, а посади яких для держави будуть збитковими.

Таким чином, підсумовуючи викладене вище, необхідно зазначити, що зараз ми можемо спостерігати початок нової доби в історії України на шляху до євроінтеграції, за допомогою реформ мають бути змінені всі сфери державної влади. До цієї діяльності залучено досить велику кількість людей, включаючи представників Ради Європи. Основними цілями її є підвищення довіри населення, подолання корупції та розбудова демократичного суспільства за принципом верховенства права. На жаль, «оновлена» законодавцем судова система перебуває лише у процесі становлення.

Список використаної літератури

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-17. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/main/4651-17>

2. Про судову експертизу: Закон України від 20.01.2018 р. № 4038-12. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>

Науковий керівник Русанова І. О., канд. юрид. наук, доцент кафедри судоустрою та прокурорської діяльності Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

К. В. Колісник,

VI група, I курс магістратури

Інституту підготовки

кадрів для органів юстиції України,

Національний юридичний університет

імені Ярослава Мудрого

СУД ПРИСЯЖНИХ В УКРАЇНІ

Із набуттям Україною незалежності майже одразу постало питання про включення суду присяжних до системи вітчизняного законодавства. Прагнення законодавця повернути цей правовий інститут відобразилось й у Конституції 1996 р.: у ст. 124, 127, 129 передбачена можливість здійснення правосуддя присяжними засідателями [1]. Однак лише через 17 років після прийняття Основного Закону суд присяжних був відновлений у правовому житті нашої держави. Таку тривалість запровадження даного інституту можна пояснити суперечностями науковців та парламентарів щодо обрання оптимальної моделі, а також доцільності його запровадження в Україні взагалі.

Передусім слід відзначити, що в Україні суд присяжних може бути застосований при розгляді певних категорій цивільних та кримінальних справ. Списки присяжних формуються і затверджуються місцевою радою за поданням територіального управління Державної судової адміністрації на два роки. Список складається із громадян України, які постійно проживають на території юрисдикції відповідного суду, відповідають вимогам, встановленим у законі, і дали згоду бути присяжними [2]. Згідно з дослідженнями Українського інституту

майбутнього переважна більшість складу присяжних – працівники сфери освіти і медицини, комунальних підприємств або колишні працівники правоохоронних органів. Це призводить до того, що під час розгляду справ судом у складі суду присяжних не можна бути впевненим у незалежності присяжних, відсутності впливу на них з боку органів, які їх затвердили, їхній високій мотивації відновити справедливість [3]. Питання захисту присяжних від здійснення тиску, залякувань чи підкупів має бути чи не найголовнішим у разі розширення їх кількості та кола справ, які вони розглядають. Нині в Україні досить мала кількість присяжних, а це може стати ґрунтом для майбутніх корупційних схем.

У зв'язку із набранням чинності 20 листоп. 2012 р. нового Кримінального процесуального кодексу в нашій державі стає можливою участь присяжних у кримінальних справах. Відповідно до положень КПК України колегія суду присяжних складається з двох професійних суддів та трьох присяжних засідателів. Новий КПК України встановив такі умови участі присяжних у кримінальному провадженні: за клопотанням обвинуваченого у суді першої інстанції щодо злочинів, за вчинення яких передбачено покарання у вигляді довічного позбавлення волі. У свою чергу, кримінальне провадження стосовно кількох обвинувачених розглядається судом присяжних за клопотанням одного з них.

Що ж стосується цивільних справ, то, як відомо, 2 черв. 2016 р. були прийняті зміни до Конституції України щодо правосуддя, якими було скасовано інститут народних засідателів та залишено положення, що народ безпосередньо бере участь у здійсненні правосуддя через присяжних. У зв'язку із цим у 2017 р. внесені відповідні зміни до ЦПК України, якими народних засідателів замінено на присяжних. Слід відзначити, що у цивільних справах колегія є дещо меншою: лише один суддя та двоє присяжних.

Основною цінністю інституту присяжних є те, що на відміну від професійних суддів, які є служителями букви закону, присяжні привносять у діяльність системи органів правосуддя живе сприйняття, свій життєвий досвід, власне розуміння прав-

ди і справедливості. Крім того, участь представників громадськості у здійсненні правосуддя являє собою форму реалізації суверенітету народу у функціонуванні цієї важливої гілки державної влади. Разом з тим пряма участь народу у здійсненні правосуддя широко визнається однією з ознак правової держави, відповідає історичним традиціям українського народу, зокрема звичаям козацтва, і виступає важливою складовою розвитку в Україні повноцінного громадянського суспільства. І хоча розширення компетенції судів присяжних викликає дискусії та спори, це може бути важливим кроком до європейського формату судочинства.

Список використаної літератури

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР.
URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/main/254k/96-вр>

2. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>

3. Суд присяжних: голлівудська мрія чи українська реальність. URL: <https://sud.ua/ru/news/publication/145692-sud-prisyazhnikh-gollivudska-mriya-chi-ukrayinska-realnist>

Науковий керівник Русанова І. О., канд. юрид. наук, доцент кафедри судоустрою та прокурорської діяльності Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

В. О. Кузнецова,

VIII група, 3 курс

Інституту прокуратури

та кримінальної юстиції,

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ СИТУАЦІЇ ЩОДО ГОЛОВИ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

Звільнення Станіслава Шевчука з посади Голови Конституційного Суду України (далі – КСУ), а потім поновлення

його на посаді Окружним Київським адміністративним судом (далі – ОКАС) – ситуація, яка вперше сталась в юридичній практиці нашої країни та викликала багато спорів, дискусій і обговорювань. У цій, на перший погляд, простій справі про поновлення прав особи, яка постраждала через незаконне звільнення, виявилось чимало підводних каменів. Головна проблема, яку виділяють науковці та правники, – руйнація українського конституціоналізму.

Основне питання щодо поновлення – чи була ця справа суто адміністративна? ОКАС не мав права розглядати її. У судів загальної юрисдикції відсутні повноваження приймати до розгляду позови, що оскаржують акти КСУ. Жоден з нормативно-правових актів України, у тому числі й найголовніші: Конституція України, Закон України «Про Конституційний Суд України», не передбачає можливості оскарження актів КСУ. Також в нормах зазначається про остаточність його рішень, висновків та ухвал.

Розглянемо процедуру звільнення С. Шевчука з посади судді КСУ. Ухвала про його звільнення була прийнята судом згідно з законом не менше ніж двома третинами голосів від загального складу, тобто мінімум дванадцять колег повинні були проголосувати за звільнення. Так і відбулось: дванадцять з вісімнадцяти суддів проголосували проти Шевчука. Підставою став п. 3 ч. 2 ст. 149¹ Конституції України. Постійна комісія з питань регламенту та етики КСУ дійшла висновку про наявність підстав для звільнення, таких як: вчинення істотного дисциплінарного проступку, грубе чи систематичне нехтування своїми обов'язками і невідповідність займаній посаді. Комісія також досліджувала звернення трьох суддів КСУ розміром більш ніж 30 сторінок щодо порушень Шевчука, більша частина яких була доведена.

Основна проблема, як зазначено вище, руйнація українського конституціоналізму. ОКАС своїм рішенням про поновлення на посаді Шевчука запустив своєрідний процес оскарження актів КСУ. Якщо все ж Голову буде поновлено, а рішення щодо звільнення буде порушенням, все це стане поштовхом для подальшого оскарження актів КСУ звичайними юристами в

окружних судах. До того ж ОКАС «привласнив» ще одну з головних функцій КСУ, а саме тлумачення Основного Закону. Він на свій розсуд встановив межі власної юрисдикції. Усіма перерахованими діями ОКАС створив ще більші проблеми, які стосуються призначення нового Голови, а точніше автоматичне визнання такого призначення незаконним.

Якщо оцінити рішення КСУ з точки зору безсторонності, то можна також побачити певні порушення. Відповідно до практики ЄСПЛ наявність безсторонності визначається двома критеріями: об'єктивним і суб'єктивним. У суб'єктивному критерії беруться до уваги особисті переконання окремого судді або суддів. Об'єктивний критерій визначається тим, що суд та його склад забезпечує відсутність будь-яких сумнівів у його безсторонності. Під час винесення рішення про звільнення Голови сумніви виникали. Усе почалось з листа трьох суддів КСУ, які розіслали його всьому складу суду. У ньому зазначалось про всі порушення, які вони вбачали в діяльності Шевчука. Не усе було стовідсотково доведено, але все одно це спричинило певний вплив на суддів і їх безсторонність та неупередженість.

У практиці ЄСПЛ зазначається, що судова система, яка може скасувати остаточне рішення, винесене судом вищої інстанції, несумісна з принципом юридичної визначеності, а точніше з одним із фундаментальних елементів – верховенством права.

Виконання рішення ОКАС про поновлення Шевчука як судді і Голови КСУ зруйнує сутність цієї інституції. Довіра до суду в нашій країні низька, конституціоналізм теж поки «слабенький». У будь-якому випадку КСУ доводив до логічного кінця справу, ставив у ній крапку. Ми зневірюємося в цих можливостях суду, чим ще більше підриваємо його авторитет. КСУ втрачить монополію на остаточність рішень щодо тлумачення Конституції. Судова система стане ще більш хаотичною й розладженою. Таким чином, зруйнуються останні підстави для існування КСУ.

Науковий керівник Москвич Л. М., д-р юрид. наук, професор, завідувач кафедри судоустрою та прокурорської діяльності Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

*Н. А. Мартинів, М. Є. Гладченко,
IV група, 3 курс Інституту підготовки
кадрів для органів юстиції України,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

ЯКІСТЬ НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ

Згідно зі ст. 59 Конституції України «Кожен має право на професійну правничу допомогу. У випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно». Відповідно до неї правова допомога є конституційною декларацією, що передбачає наявність у державі умов, за яких кожен міг би задовольнити своє право в отриманні необхідної правової допомоги у будь-якому місці й у будь-який час.

Для аналізу даної теми доречно дати визначення поняття «безоплатна правова допомога». Відповідно до положень ст. 1 Закону України «Про безоплатну правову допомогу» безоплатна правова допомога – це правова допомога, що гарантується державою та повністю або частково надається за рахунок коштів Державного бюджету України, місцевих бюджетів та інших джерел.

У Законі згадана допомога визначається як надання правових послуг, спрямованих на забезпечення реалізації прав і свобод людини і громадянина, захисту цих прав і свобод, їх відновлення у разі порушення. Ці послуги, у свою чергу, виконуються у формі: надання правової інформації, консультацій і роз'яснень із правових питань; складення заяв, скарг, процесуальних та інших правових документів, а також здійснення представництва інтересів особи в судах та інших державних органах.

В умовах демократизації держави часто постає питання про якість безоплатної правової допомоги. Сучасна практика надання безоплатної правової допомоги, яка успадкувала певні елементи від тоталітарного режиму в поєднанні з поточним законодавством незалежної України, не відповідає європейським вимогам. Звідси виникло питання щодо створення комплек-

ної системи реалізації конституційного права кожного на правову допомогу, забезпечення належного виконання Україною її міжнародних зобов'язань, запровадження європейських стандартів у питаннях надання правової допомоги та доступу до правосуддя.

Важливим кроком у розвитку правової допомоги стало прийняття 2011 р. Закону України «Про безоплатну правову допомогу». Основним завданням його є створення ефективної системи надання безоплатної правової допомоги, тобто реально діючої гарантії права кожного на правову допомогу. Цей Закон визначає зміст, порядок реалізації, підстави і порядок надання такої допомоги, державні гарантії, повноваження органів виконавчої влади, а також порядок оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб з питань безоплатної правової допомоги.

З аналізу статистичних даних Національної асоціації адвокатів України випливає, що в нашій державі налічується майже 30000 адвокатів. Реєстр адвокатів, які залучаються до надання безоплатної правової допомоги, включає 5062 адвокатів, які пройшли конкурсний відбір для залучення до надання допомоги і мають право це робити.

Варто підкреслити, що виконується багато програм для ефективної роботи та розвитку системи, а також для підвищення довіри з боку громадян. Саме для підвищення довіри було створено незалежний (громадський) зовнішній моніторинг системи надання безоплатної допомоги.

Важливою у просуванні та популяризації серед населення безоплатної правової допомоги є активна інформаційна політика, адже значна частина населення навіть не знає про можливість отримати потрібні їм послуги безкоштовно. Одним із заходів, що сприяють інформуванню населення, є проект «Я маю право!», що реалізується Міністерством юстиції України у співпраці з системою безоплатної правової допомоги за підтримки юридичних клінік та міжнародних партнерів.

Його основна мета – підвищити правову грамотність українців та сформуванати нову правову культуру в суспільстві.

Організатори насамперед хотіли розвіяти міф суспільства, який полягає у тому, що така правова допомога неефективна, оскільки безкоштовна.

У нашій державі проводиться багато заходів, які показують, що це дієвий та ефективний механізм, який дає можливість захистити свої права кожному.

Підсумовуючи, можна зробити висновок, що сучасний стан надання безоплатної правової допомоги в Україні, на нашу думку, є задовільним і безумовно потребує подальшого розвитку, до того ж щороку все більше громадян України дізнаються про право на безоплатну правову допомогу та реалізують його.

Науковий керівник Іванцова А. В., канд. юрид. наук, доцент кафедри судоустрою та прокурорської діяльності Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Н. О. Марченко,
III група, 3 курс Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ПРАКТИКА РОЗГЛЯДУ СКАРГ НА РІШЕННЯ, ДІЇ ЧИ БЕЗДІЯЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВНИХ ТА ПРИВАТНИХ ВИКОНАВЦІВ

Виконання судових рішень є невід’ємною та завершальною стадією судового провадження, однією з гарантій реалізації права на справедливий суд, але якість виконання державними та приватними виконавцями своїх обов’язків знаходиться далеко не на вищому рівні. Вони не завжди вживають усіх необхідних заходів для належного виконання рішень, тим самим порушуючи основні принципи своєї діяльності: ефективності, своєчасності та повноти. Оскарження їх рішень, дій чи бездіяльності могло б бути дієвим способом впливу на державних та приватних виконавців. З огляду на це необхідно більш детально розглянути практику такого оскарження.

Насправді проблеми чекають на скаржника вже на етапі подання скарги, що пов'язано з правильним вибором органу, який буде уповноважений розглянути її. По-перше, є певна різниця в оскарженні рішень державного та приватного виконавця. Якщо рішення державного виконавця можна оскаржити як до суду, так і до начальника відділу державної виконавчої служби, то рішення приватного виконавця може скасувати тільки суд [1]. По-друге, існує проблема правильного вибору судового органу для подання скарги. За загальним правилом рішення, дії чи бездіяльність державного чи приватного виконавця можна оскаржити до суду, який видав виконавчий документ. Отже, справа може розглядатися у порядку цивільного, господарського, адміністративного чи кримінального судочинства. Особливим є розгляд окремих справ: про стягнення виконавчого збору, про стягнення основної винагороди, витрат виконавчого провадження та штрафів, які сторони оскаржують виключно до адміністративного суду, оскільки тут виконавчим документом є постанова самого виконавця [2]. Різноманітність органів, які можуть розглядати скарги на рішення, дії чи бездіяльність осіб, що виконують судові рішення, зумовлюють різноманітність процедур розгляду таких скарг, адже вони належать як до компетенції начальника відділу ДВС, так і до юрисдикції загальних судів першої інстанції незалежно від виду судочинства. Така проблема є досить ваговою, адже відсутність єдності в порядках розгляду однорідних справ може тягнути за собою порушення фундаментальних принципів права, а також призвести до втрати особою права на таке оскарження у разі вибору неповноваженого органу.

Якщо говорити про строки оскарження та розгляду справи, то тут також можна знайти певні недоліки. За загальним правилом особа може подати скаргу протягом десяти днів після того, як вона виявила або повинна була виявити порушення свого права, свободи чи законного інтересу. Такий строк є достатньо коротким, зважаючи на потребу у правильному оформленні та обґрунтуванні скарги, можливе залучення до цього процесу осіб, що надають правову допомогу, через низьку правову освіченість різних категорій населення, а також у зв'язку з

правильним вибором уповноваженого на розгляд скарги органу. Щодо розгляду скарги, то законом також встановлений строк у десять днів як для судів, так і для розгляду начальником відділу ДВС, але суди через надмірну завантаженість у більшості випадків призначають розгляд справи після спливу даного строку, тим самим позбавляючи особу права на розгляд справи у розумні строки, тому швидшим буде варіант розгляду скарги начальником відповідного відділу [3].

Потрібно звернути увагу на ефективність застосування того чи іншого способу оскарження рішень, дій чи бездіяльності виконавця. Суддя, зважаючи на обов'язки бути незалежним, неупередженим, встановлювати всі обставини справи та виносити рішення на підставі наявних фактів, вирішує справу більш ефективно, ніж начальник відділу ДВС. По-перше, начальник відділу ДВС не розглядає скарги на приватних виконавців. По-друге, державні виконавці у більшості випадків діють упереджено та не визнають незаконними дії своїх колег [4]. Тому з огляду на ефективність даних способів захисту подання скарги до начальника відділу ДВС варто розглядати як додатковий спосіб захисту.

Цікаво проаналізувати практику щодо причин оскарження рішень, дій чи бездіяльності виконавців. Головною причиною спорів є недотримання особами, які здійснюють виконання судових рішень, вимог законодавства щодо проведення виконавчого провадження. Наприклад, безпідставне відкриття виконавчого провадження, якщо виконавчий лист було видано помилково або якщо обов'язок боржника відсутній у зв'язку з добровільним виконанням рішення суду. До схожих підстав оскарження можна віднести безпідставне повернення виконавчих листів стягувачам, закриття провадження та безпідставну відмову у його відкритті, зловживання процесуальними правами при зверненні стягнення на майно та доходи. Доволі поширеною є також практика оскаржень постанов державних та приватних виконавців про накладання штрафів за невиконання без поважних причин законних вимог виконавця [5].

Отже, на перший погляд, ми маємо дієвий спосіб захисту своїх прав та свобод від неправомірних та безпідставних рішень, дій чи бездіяльності державних та приватних виконав-

ців, але водночас існує низка проблем на шляху до захисту порушених виконавцями прав, свобод та законних інтересів. Різноманітність уповноважених на розгляд скарг органів, процедур, у порядку яких ці скарги розглядаються, зважаючи на те, що кожен процесуальний закон описує належну процедуру розгляду по-своєму; короткі строки оскарження; порушення строків розгляду; неефективність деяких способів певною мірою порушують право особи на встановлення справедливості. Отже, важливим є вирішення таких проблем та закріплення на законодавчому рівні єдиних та дієвих порядків розгляду скарг на рішення, дії чи бездіяльність державних та приватних виконавців, а також заповнення прогалин, бо комплексне та зрозуміле роз'яснення таких процедур особам надає у свої постановках лише Верховний Суд України.

Список використаної літератури

1. Багнюк І. Нова кров: результати діяльності приватних виконавців. *Юридична Газета онлайн*. 2019. URL: <http://jur-gazeta.com/publications/practice/inshe/nova-krov-rezultati-diyalnosti-privatnih-vikonavciv.html>

2. Про виконавче провадження: Закон України. *Голос України*. № 122–123. 2016. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/aws/how/1404-19/print>

3. Про практику розгляду судами скарг на рішення, дії або бездіяльність державного виконавця чи іншої посадової особи державної виконавчої служби під час виконання ...: постановка Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ 306. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0006740-14>

4. Кравцова Т., Александров М. Проблеми виконання судових рішень державними виконавцями. *Юридична Газета онлайн*. 2018. URL: <http://jur-gazeta.com/publications/practice/sudova-praktika/problemi-vikonannya-sudovih-rishen-derzhavnimi-vikonavcyami.html>

5. Курочкін О. ТОП 10 правових висновків ВС у справах з виконавцями за 2018 рік. *Ліга Блоги*. 2019. URL: <https://blog.liga.net/user/okurochkin/article/32663>

Науковий керівник Розсоха К. О., канд. юрид. наук, асист. кафедри судоустрою та прокурорської діяльності Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

*Г. В. Мацкова,
VI група, I курс магістратури
Інституту підготовки кадрів
для органів юстиції України,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

ФУНКЦІОНУВАННЯ ЕЛЕКТРОННОГО СУДУ В УКРАЇНІ

Електронні інформаційні ресурси вже стали обов'язковим елементом усіх сфер людської діяльності, що є однією із причин інформатизації сфери судочинства. Однак це явище має два боки. І сьогодні людство ще не до кінця усвідомлює численні ризики переведення комунікацій у сучасному суспільстві на новий, «інформаційний» рівень.

Безсумнівно, існують переваги. Не можна не погодитися з твердженням про те, що реалізація проекту «Електронний суд» допоможе вирішити проблеми в системі судочинства, а саме: забезпечити доступність правосуддя за рахунок обміну електронними документами між усіма учасниками судового процесу, скоротити судові витрати на поштові відправлення й виготовлення паперових документів, удосконалити і прискорити передачу судових документів між судами тощо [1, с.10].

Проте попри всі переваги є сумніви щодо того, чи буде ефективним даний проект на практиці. По-перше, чи готове суспільство до таких змін? Як слушно зазначає С. П. Капіца, темпи розвитку техніки сьогодні дуже високі, а наша здатність це все осмислити і розумно в цьому технічному й інформаційному середовищі жити від цих темпів відстає.

Так, щоб мати змогу подавати електронні документи, необхідно зареєструватися в підсистемі, що передбачає створення облікового запису в поштової системі «mail.gov.ua» та реєстрацію кабінету користувача з прив'язаним до нього електронним цифровим підписом (*далі* – ЕЦП).

Не кожен юрист, а тип паче не кожен громадянин, мають і користуються електронним підписом. Коли підсистема «Електронний суд» почне роботу, велика кількість працівників

юридичної сфери буде оформлювати ЕЦП, що може призвести до збільшення навантаження на систему центрів сертифікації ключів і сервери, які обслуговують їх роботу [1, с.15] .

Важливим є те, що процедура реєстрації та одержання ЕЦП досить складна, а головне, без професійної допомоги це важко зробити. Особливо бентежить той факт, що на сьогоднішній день центрів, де можна отримати електронний підпис, налічується близько двадцяти п'яти акредитованих і кілька тих, що були зареєстровані, але не отримали акредитації. Очевидно, що цього мало. Попри це дана послуга є ще й платною, ціна якої залежить від виду установи. Так само потрібно не забути внести суму, яка знадобиться для придбання носія інформації. Наразі тільки 60 % населення України мають змогу одержати ЕЦП. [2, с. 46].

По-друге, держава не забезпечила належного фінансування та організації «Електронного суду». З 1 січня 2019 р. повинна була запрацювати Єдина інформаційно-телекомунікаційна система (*дали* – ЄСІТС). Перед Державною судовою адміністрацією стояло завдання до початку роботи підсистеми облаштувати робочі місця суддів у залах судових засідань (персональні комп'ютери або ноутбуки/планшети, принтери, сканери), а також організувати і провести навчання суддів і працівників апарату суду щодо роботи з цією підсистемою. Однак дані завдання не були повною мірою виконані, система не запрацювала, хоча до процесуальних кодексів уже були внесені зміни [3, с.1].

По-третє, особливо важливим питанням є захист даних та інформації, які надсилатимуться підсистемою. У Тимчасовому регламенті обміну електронними документами між судами й учасниками судового процесу, кримінального провадження, затвердженого наказом Державної судової адміністрації України від 23 березня 2017 р. № 367, цей аспект не врегульований. Його особлива важливість полягає в тому, що під час здійснення правосуддя стає відомою конфіденційна інформація, необхідна для правильного вирішення спору і вона має бути належним чином захищена, тобто має бути створений механізм автоматичного шифрування, який полегшить роботу секретарів і помічників суддів і водночас забезпечить належний захист відповідної інформації [3, с.2].

По-четверте, чинне процесуальне законодавство недостатньо мірою врегульовує питання електронного судочинства. Зокрема, відсутній детальний механізм подання, оцінки, забезпечення електронних засобів доказування в цивільному, кримінальному, господарському процесах.

Отже, «Електронний суд» має як негативні, так і позитивні риси. Передусім йдеться про налагодження процесу оперативного обміну інформацією в електронному вигляді між судовими установами, учасниками судового процесу, а також іншими державними структурами з метою забезпечення справедливого й неупередженого правосуддя в Україні. Однак наше суспільство ще не готове до таких кардинальних змін, оскільки:

- 1) немає належної процедури отримання ЕЦП, яка була б доступною для кожного громадянина;
- 2) відсутнє належне фінансування проекту з боку держави;
- 3) немає надійного захисту конфіденційної інформації;
- 4) відсутнє законодавче врегулювання електронних інформаційних ресурсів повноцінними доказами в судовому процесі.

Список використаної літератури:

1. Бринцев О. В. Електронний суд в Україні. Досвід та перспективи: монографія. Харків: Право, 2016. 72 с.
2. Ізарова І. О. Перспективи запровадження електронного правосуддя в цивільному судочинстві в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2014. № 24. С. 45–47.
3. Гуляев М. Електронний суд: які результати роботи за перші пів року? *Юридична газета*. Київ: правова група «Побережнюк і партнери», 2015–2019. URL: <http://www.p-partners.com/articles/elektronniy-sud-yaki-rezultati-roboti-za-pershi-pivroku/>

Науковий курівник Русанова І. О., канд. юрид. наук, доц. кафедри судоустрою та прокурорської діяльності Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

В. Ю. Нікітенко,
З курсу Інституту підготовки кадрів
для органів юстиції України,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ОКРЕМІ ПИТАННЯ РЕФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

Сучасний стан прав і свобод людини і громадянина в установах виконання покарань (далі – УВП) не можна оцінити як задовільнений, бо мають місце недоліки, колізії, спостерігається неефективне виконання цієї функції. Зокрема, у пункті 9 Перехідних положень Конституції України визначено: *«Прокуратура продовжує виконувати відповідно до чинних законів функцію нагляду за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян, – до набрання чинності законом про створення подвійної системи регулярних пенітенціарних інспекцій»* [1]. Поряд із цим діють положення Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України», де у п. 1 ч. 2 ст. 18 зазначено, що *«обов'язком посадових і службових осіб органів і установ виконання покарань, слідчих ізоляторів забезпечувати дотримання прав людини і громадянина, реалізацію законних прав та інтересів засуджених і осіб, узятих під варту, вимог законодавства щодо виконання і відбування кримінальних покарань»* [2]. Крім цього, у відомостях Міністерства юстиції України щодо управління пенітенціарними інспекціями окреслено завдання даного управління: *«організація контролю за дотриманням прав людини і громадянина, вимог законодавства щодо виконання і відбування кримінальних покарань, реалізація законних прав та інтересів засуджених та осіб, узятих під варту, та персоналу в органах і установах ДКВС України»*.

Виходячи із вищезазначеного, проблемним постає питання: який орган повинен здійснювати нагляд щодо прав засуджених у пенітенціарних установах задля належного їх дотримання.

З одного боку, прокуратура при здійсненні нагляду за виконанні рішень судів у кримінальних справах формально сфокусована на пошуку порушень норм законодавства. Саме це унеможливило об'єктивне оцінювання органами правоохоронної системи відповідності діяльності УВП засадам ефективності й результативності міжнародним стандартам та іноземному досвіду країн. Ще влітку 1996 р. експерти Ради Європи у своїй доповіді «Оцінка в'язничної системи України» вказали перелік рекомендацій українському уряду, де одним із головних було створити незалежну в'язничну інспекцію, а лише після цього скасувати прокурорські наглядові функції. На важливості пенітенціарного інспектування наголошувала нова редакція Мінімальних стандартних правил ООН поводження з ув'язненими 2015 року (*Правила Мандели*), в яких були обґрунтовані положення щодо сутності кримінально-виховних інспекцій і визначено обсяг прав і обов'язків засуджених та осіб, узятих під варту.

Система пенітенціарних інспекцій визнана чи не всіма європейськими країнами як інститут системи кримінальної юстиції вже понад 50 років, а в Україні започаткована менш ніж 5 років тому. Ґрунтуючись на позиціях впливових і важливих міжнародних й європейських інституцій, Міністерству юстиції України після пенітенціарної реформи необхідно було вжити термінових заходів – створити пенітенціарну інспекцію. Проте, затверджуючи цей інститут пенітенціарних інспекцій, керівництво Міністерства мало лише теоретичне уявлення, що таке пенітенціарні інспекції, які завдання на них покладені й ефективність виконання функцій.

На противагу цьому прокуратура накопичила значний досвід виконання наглядової функції. Ще зусиллями Катерини II із метою зміцнення державного управління і судової системи 7 листопада 1775 р. прийнято правовий акт «Учреждения для управления губерний», у якому передбачався спеціальний розділ «О прокурорской и стряпческой должности», норми якого встановлювали широкі повноваження прокурорів щодо нагляду за місцями позбавлення волі й особами, які там перебувають, а також конкретизували посадові обов'язки даного органу. [3, с. 31] Прокуратура, маючи відпрацьовану роками практику, може реагувати на злочини та інші порушення прав людини в пеніте-

нциарній системі на відміну від новостворених інспекцій.

Крім того, на сьогодні і пенітенціарна система, і суспільство вимагає саме ретельного аналізу роботи пенітенціарної системи й оцінки того, що являє собою і чого потребує українська кримінально-виконавча система.

Органи прокуратури, у свою чергу, вели статистику, ними напрацьовані кейси, вони певною мірою реалізовували ідею прозорості. Нині проблема полягає саме у висвітленні результативності. Міністерство юстиції так багато обіцяло домогтися публічності інформації, оприлюднення статистичних даних у офіційних джерелах, але мало зробило. Можна сказати, що пенітенціарна система на сьогодні не відповідає ідеї прозорості, не забезпечує інформаційну обізнаність суспільства, що може загальмувати позитивні ініціативи й проігнорувати міжнародний досвід.

Таким чином, хоча пенітенціарні інспекції вважаються міжнародним інструментом забезпечення прозорості й підзвітності пенітенціарної системи, що вкрай потрібно і самій кримінально-виконавчій системі, і сучасному українському суспільству, однак, на нашу думку, Україна ще не готова у повному обсязі застосовувати нагляд за дотриманням прав людини і громадянина, вимог законодавства щодо виконання і відбування кримінальних покарань, реалізації законних прав та інтересів засуджених та осіб, узятих під варту, виключно новоствореними органами, оскільки для цього слід накопичити досвід. Саме тому функція нагляду прокуратурою, історично сформована, нині вважається ефективнішою й досконалішою для України за новітню систему пенітенціарних інспекцій.

Список використаної літератури

1. Конституція України від 28.06.1996 р. зі змін. та допов.
2. Про Державну кримінально-виконавчу службу України: Закон України від 23.06.2005 р. № 2713-IV зі змін. та допов.
3. Прокуратура в системі державних органів України: теоретичний аналіз сучасного стану та перспектив розвитку: монографія. Суми: ВТД «Університетська книга», 2008. 448 с.

Науковий керівник Розсоха К. О., канд. юрид. наук, асист. кафедри судоустрою та прокурорської діяльності Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

*О. С. Світличний,
VI група, I курс магістратури
Інституту підготовки
кадрів для органів юстиції України,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

ЗМІНИ СУДДІВСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА

За останнє десятиліття судова гілка влади в Україні була реформована. Звичайно, це пояснюється закономірністю, адже зі впливом певного часу деякі речі мають бути скореговані.

Як відомо, Україна прагне інтегруватися до Європейського Союзу, і у зв'язку з цим Верховна Рада України приймає законопроекти щодо вдосконалення й відповідності судового законодавства європейським стандартам, бо це є однією з вимог задля того, щоб Україна стала повноправним членом Європейського Союзу.

Нещодавно Президент України підписав Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо діяльності органів суддівського врядування» № 1008. Це викликало бурхливі емоції й суперечки серед науковців-правників і професійних суддів, зокрема, щодо змін до Кодексу суддівської етики як документа, який містить в собі приписи, обов'язки, виконання яких усі судді поклали на себе добровільно. З одного боку, цей Кодекс повинен бути інструкцією, що використовуватиметься суддею в повсякденному житті та діяльності, а з іншого – щитом, що міг би захистити суддів, які дотримуються норм Кодексу суддівської етики [1].

Проаналізувавши чинне законодавство України, можна вести мову про існування такого органу, як Громадська рада доброчесності. Вона утворюється з метою сприяння Вищій кваліфікаційній комісії суддів України у встановленні відповідності судді (кандидата на посаду судді) критеріям професійної етики й доброчесності для цілей кваліфікаційного оцінювання.

Громадська рада доброчесності збирає, перевіряє й аналізує інформацію щодо судді (кандидата на посаду судді) і надає Вищій кваліфікаційній комісії суддів України інформацію

щодо судді (кандидата на посаду судді) або, за наявності відповідних підстав, висновок про невідповідність судді (кандидата на посаду судді) критеріям професійної етики й доброчесності, який додається до досьє кандидата на посаду судді або до суддівського досьє.

Рада суддів України (далі – РСУ) 16 вересня 2019 р. ухвалила рішення № 69 «Відкрите звернення РСУ до народних депутатів України щодо законопроекту 1008». Відповідно до цього рішення РСУ наголошує, що законопроект № 1008 пропонує доповнити Закон України «Про Вищу раду правосуддя» статтею 28¹, яка передбачає створення Комісії з питань доброчесності й етики як колегіального органу, «який діє при Вищій раді правосуддя і утворюється з метою забезпечення прозорості і підзвітності членів Вищої ради правосуддя і членів Вищої кваліфікаційної комісії суддів України». Вона вважає, наведена стаття не відповідає законодавству України і міжнародним стандартам [2].

У Висновку № 10 (2007) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету міністрів Ради Європи щодо судової ради на службі суспільства зазначено, що судова рада повинна також являти собою автономний орган судової влади, що уможливує здійснення індивідуальними суддями своїх функцій незалежно від будь-якого контролю з боку виконавчої і законодавчої влади та без неправомірного тиску зсередини судової системи. Стосовно цього Консультативна рада європейських суддів вважає, що неприпустимо, щоб судова рада обмежуватиметься іншими органами у своїй автономії визначати власні процедури діяльності і вирішувати питання, що виносяться на її розгляд. Слід визначити відносини між судовою радою й міністром юстиції, главою держави і парламентом. Крім того, з огляду на те, що судова рада не належить до ієрархії судової системи і не може як така приймати рішення щодо суті справ, слід обережно ставитися до відносин із судами, особливо, суддями [3].

На підставі вищезазначеного РСУ зробила висновок, що: «створення будь-яких контрольних, наглядових та інших органів, незалежно від позитивності їх найменування, тягне за собою порушення принципу незалежності члена ВРП.»

Щодо правок, які безпосередньо пропонується внести до Кодексу, зауважимо, що їх можна поділити на дві групи:

1) носять редакційний характер, як, наприклад, необхідність виключення зі ст. 10 припису, що стосується народних засідателів;

2) стосуються сутєвих змін, зокрема, внесення змін до статті 12, яка на сьогодні регламентує порядок надання інформації й коментарів по справі, з ймовірним внесенням в цю статтю норми, що стосується діяльності нещодавно створеного інституту суддів-спікерів.

На думку багатьох практикуючих правників та суддів, на окрему увагу заслуговує саме ст. 4 вищезазначеного Закону, відповідно до змісту якої, порушення правил етичної поведінки самі по собі не можуть бути підставою для притягнення судді до відповідальності, з огляду на те, що частина 3 статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» передбачає таку відповідальність у випадку допущення суддею поведінки, що порочить честь судді або підриває авторитет правосуддя [4].

Крім цього, можна звернути увагу і на зміст ст. 20 Закону України № 1008, яка регламентує участь суддів у соціальних мережах й поведінку в мережі Інтернет у цілому, зважаючи на виклики часу, відповідно до яких судова влада повинна бути відкритою й доступною, з одного боку, і гарантовано забезпечувати ефективний захист інтересів громадян і юридичних осіб – з іншого.

До того ж змін зазнали закони України «Про судоустрій і статус суддів» і «Про Вищу раду правосуддя» щодо винагорода для суддів. Цими законами пропонується закріпити, що суддівська винагорода встановлюється для всіх суддів єдиним правилом, незалежно від проходження кваліфікаційного іспиту, оскільки усі судді – рівні перед законом і мають єдиний для всіх правовий статус.

Зупинимося ще й на тому, що до міністра закордонних справ України надійшов лист від Генерального секретаря Ради Європи, в якому висловлено занепокоєння щодо законодавчих пропозицій судової реформи в нашій країні. Ці зміни можуть обмежити незалежність судової влади. Генеральний секретар Ради Європи наголосила, що Закон України № 1008 запроваджує широкомасштабні зміни, які «можуть призвести до знач-

них наслідків для незалежності судової системи, особливо щодо статусу, кваліфікаційних вимог до суддів і пов'язаних із цим процедур».

Підводячи підсумок, можна вказати, що зміни, які відбулися у законодавстві щодо судової системи, є закономірними, адже країна реформується, вносяться певні корективи в законодавство. Важливим фактором є те, що Україна прагне інтегрувати до Європейського Союзу, а відповідно до цього вона має реформувати законодавство згідно із вимогами Європейського Союзу, але ці зміни мають узгоджуватися з Європейськими принципами й законодавством України.

Список використаної літератури

1. Про внесення змін до деяких Законів України щодо діяльності органів суддівського врядування: проект Закону України: від 16.10.2019 р. № 1008. *Відомості Верховної Ради України*. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66251 (дата звернення: 18.11.2019)

2. Рішення Ради Суддів України № 69 від 16.09.2019 р. «Відкриті звернення РСУ до народних депутатів України щодо законопроекту 1008». URL: <http://rsu.gov.ua/ua/events/risenna-rsu-no-69-vid-16-veresna-2019-roku-vidkrite-zvernenna-rsu-do-narodnih-deputativ-ukraini-sodo-zakonoproektu-1008> (дата звернення: 18.11.2019).

3. Висновок № 10 (2007) Консультативної ради європейських суддів.

4. Про судоустрій і статус суддів України: Закон України від 02.06.2016 р. №1402-VIII. Дата оновлення: 15.12.2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1402-19> (дата звернення: 18.11.2019).

Науковий керівник Русанова І. О., канд. юрид. наук, доц. кафедри судоустрою та прокурорської діяльності Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

*Р. В. Скрипник,
III група, 3 курс Інституту підготовки
кадрів для органів юстиції України,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ РОЗВИТКУ ІНСТИТУТУ ПРОБАЦІЇ В УКРАЇНІ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Поява інституту пробації в Україні зумовлена реформуванням національної кримінально-виконавчої системи у напрямку поширення практики застосування покарань, альтернативних обмеженню чи позбавленню волі, що стало передумовою заснування служби пробації, яка у своїй діяльності використовує певну систему наглядових, виправних і виховних заходів щодо особи засудженого, при цьому спираючись на досвід зарубіжних країн.

Серед головних етапів у історії становлення й розвитку служби пробації в нашій державі варто назвати наступні, що мають важливе значення для історико-правового аналізу інституту пробації в Україні.

Першим кроком до заснування системи пробації є доручення, видане Кабінетом Міністрів України від 28 травня 2002 р., спрямоване Державному департаменту з питань виконання покарань щодо погодження пропозиції створити службу пробації після візиту до Служби тюрем і пробації Швеції. Згодом, у 2005 р., між Україною й Швецією укладено Угоду про співробітництво в процесі приведення кримінально-виконавчої системи України у відповідність до європейських стандартів.

Надалі питання пробації тривалий час лише обговорювалося й дискутувалося, але 8 і 25 квітня 2008 р. указами Президента України № 311/2008 та №401/2008 були ухвалені Концепції реформування кримінальної юстиції та Державної кримінально-виконавчої служби України, у яких визначалася необхідність законодавчого впровадження пробації, що вже у листопаді цього року знайшло відображення в зареєстрованих за-

конопроектах Верховної Ради України «Про службу пробації» № 3412 та «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» № 3413. Однак ці законопроекти не були підтримані Парламентом.

Наступним поштовхом для активізації вирішення цього питання стала ухвалена 20 січня 2010 р. Рекомендація Комітету Ради Міністрів Європи «Про Правила Ради Європи про пробацію», у якій відображено досвід європейських країн щодо функціонування інституту пробації, врахована українськими законодавцями при реєстрації проекту Закону № 1197-1 «Про пробацію» від 18 січня 2013 р. Так, даний законопроект містив нове бачення пробації, що передбачалася як система органів на базі кримінально-виконавчої інспекції.

Нарешті 5 лютого 2015 р. Верховною Радою України за результатами розгляду голосами 230 народних депутатів прийнято Закон України «Про пробацію» з урахуванням міжнародних стандартів системи пробації. У 2016 р. у зв'язку із реформуванням Міністерства юстиції у складі міністерства було організовано Департамент пробації та 6 міжрегіональних управлінь з питань виконання покарань і пробації, які почали свою постійну роботу вже у 2017 р. Згодом, у 2018 р., із метою оптимізації системи пробації в Україні було утворено Центр пробації, що станом на 1 січня 2019 р. має 24 філії та 560 підрозділів.

Стосовно міжнародного досвіду з питань пробації можна зазначити, що у деяких країнах система пробації жодним чином не застосовується на досудовому етапі (Болгарія, Іспанія), а в деяких, навпаки, має широке коло повноважень саме під час досудового розгляду (Австрія, Нідерланди).

До того ж більшість європейських країн у даній сфері спрямовують свою діяльність на вторинне попередження злочинів, тобто запобігання рецидивам. Проте Норвегія, Швеція, Франція та Бельгія залучають офіцерів пробації і до активної участі у первинному попередженні злочинності. Ті ж Швеція і Норвегія, а також ряд інших країн мають органи пробації, що входять до складу служби виконання покарань, при цьому зберігають свою автономність, що сприяє зменшенню витрат із державних бюджетів на забезпечення матеріальної бази і штату

працівників пробації. До речі, це мало місце у нашій країні до ліквідації Державної пенітенціарної служби.

Крім того, Україна тісно співпрацює з Норвегією щодо розробки й реалізації апробаційних програм у нашій державі із застосуванням норвезького досвіду, де пріоритетним напрямом діяльності є робота із засудженими, які належать до підвищеної групи ризику, для забезпечення їм гідних умов відбування покарання.

Таким чином, історія становлення й розвитку інституту пробації в Україні досить тривала: від активних дискусій і різних законопроектів до заснування Центру пробації, діяльність якого спрямована на забезпечення прав засуджених щодо гідних умов відбування покарання. У впровадженні служби пробації в Україні значну роль відіграв зарубіжний досвід, особливо Швеції та Норвегії, а також міжнародні стандарти.

Список використаної літератури

1. Угода від 20 липня 2005 р. між Державним департаментом України з питань виконання покарань та Адміністрацією тюрем та пробації Швеції про співробітництво в процесі приведення кримінально-виконавчої системи України у відповідність до європейських стандартів. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/752_021

2. Про хід реформування системи кримінальної юстиції та правоохоронних органів: Указ Президента України від 15.02.2008 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/311/2008>

3. Про Правила Ради Європи про пробацію: Рекомендація CM/Rec (2010) Комітету Ради Міністрів Європи. URL: http://www.probation.gov.ua/?page_id=207

4. Про пробацію: Закон України від 05.02.2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160-19>

Науковий керівник Іванцова А. В., канд. юрид. наук, доцент кафедри судоустрою та прокурорської діяльності Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

*К. А. Солодкова,
VI група, I курс магістратури
Інституту підготовки кадрів
для органів юстиції України,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

ЕТИКА СУДДІВ ЯК ОДИН ІЗ ЧИННИКІВ НЕДОВІРИ ДО СУДОВОЇ ВЛАДИ

На сьогодні проблема додержання правил суддівської етики дуже гостро постає перед самими суддями і пересічними громадянами, адже майже кожен другий може стверджувати, що довіра до органів судової влади в українському суспільстві залишає бажати кращого. Авторитет суду та його рішення пов'язується як з оцінкою поведінки судді у сфері судочинства, так і поза межами його професійної діяльності.

Так, за результатами загальнонаціонального дослідження, проведеного соціологічною службою Центру Разумкова з 7 по 14 лютого 2019 року в усіх регіонах України, за винятком Криму й окупованих територій Донецької та Луганської областей, недовіра найчастіше висловлюється державному апарату (чиновникам) (83% громадян їм не довіряють), ЗМІ Росії (83%), Верховній Раді України (82%), судовій системі (78%) [1], тобто всього 22% опитаних висловлюють свою довіру до суддів. Ці показники звичайно кращі, порівняно з іншими роками (2018 р. – довіряє 7,7 %, не довіряє – 84,3 %), але все ж таки реальність змушує бажати кращого.

Стандарти суддівської діяльності в цілому і поведінки суддів зокрема впливають із конституційних принципів, міжнародних договорів, до яких приєдналася держава Україна, а також із законів України. Зазначені цінності є передумовами довіри суспільства до здійснення правосуддя [2].

Серед міжнародно-правових актів, які закріплюють норми етичної поведінки суддів, чільне місце посідають Бангалорські принципи поведінки суддів, схвалені Резолюцією Економічної та Соціальної ради ООН № 2006/23 від 27 липня

2006 р. Вони вміщують положення про те, що поведінка суддів має включати такі основні принципи: 1) незалежність як передумова забезпечення правопорядку і основна гарантія справедливого вирішення справи в суді; 2) об'єктивність як умова довіри громадян до судді і системи судочинства в цілому; 3) чесність і непідкупність як умова належного виконання суддею своїх обов'язків; 4) дотримання етичних норм як невід'ємний компонент професійної діяльності судді та його поведінки в позаслужбовій сфері та ін. [3].

Стосовно вітчизняного законодавства зауважимо, що етичні вимоги до поведінки судді в Україні закріплені в Кодексі суддівської етики. Це – сукупність моральних правил поведінки, за допомогою яких можна оцінити дії судді з огляду на справедливість, сумління, гідність, людяність тощо. Його важливою особливістю виступає те, що він укладений з урахуванням міжнародно-правових актів із питань суддівської етики, на що пряма вказується в його Преамбулі [4].

На особливу увагу заслуговує положення ст. 3 та 10 Кодексу суддівської етики, які наголошують на тому, що суддя має докладати всіх зусиль до того, щоб, на думку розсудливої, законослухняної й поінформованої людини, його поведінка була бездоганною [5].

Як показує практика, норми, закріплені цим нормативно-правовим актом, іноді просто залишаються декларативними, адже на просторах Інтернету існує безліч підтверджень тому, що поведінка суддів може викликати сміх, подив, а в окремих випадках навіть обурення. Це такі життєві приклади, де суддя під час судового засідання «гавкнув» на учасника судового процесу, поодинокі випадки, коли судді засинають під час судового засідання або явно поводять себе гірше, ніж дошкільнята, займаючись «здобиччю нових доказів» зі свого носу, є навіть приклад, коли судді спричиняли бійку у залі судових засідань.

Однак усе-таки треба розуміти, що судді також люди, і в багатьох випадках вони виходять за межі саме через неадекватну поведінку інших учасників судового процесу. А з цього випливає, що всі, хто бере участь у судовому засіданні, повинні

поважати один одного і слідкувати в першу чергу за собою. Проте це в жодному разі не знімає з суддів відповідальності за свої дії з позицій етичних вимог. Таким чином, лише високопрофесійна, моральна, етична поведінка судді здатна викликати повагу до суду й забезпечити впевненість учасників судового процесу і пересічних громадян у неупередженості й незалежності суддів і судової системи в цілому.

Список використаної літератури

1. Рівень довіри до суспільних інститутів та електоральні орієнтації громадян України. Результати соціологічного дослідження. URL: <http://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/riven-doviry-do-suspilnykh-institutiv-ta-elektoralni-orientatsii-gromadian-ukrainy>

2. Овсяннікова О. Професійна етика суддів та працівників суду як чинник, що впливає на формування громадської думки. *Підприємництво, господарство і право*. С. 197.

3. Бангалорські принципи поведінки суддів, схвалені резолюцією 2006/23 Економічної та Соціальної Ради ООН від 27 липня 2006 р. *Європейські та міжнародні стандарти у сфері судочинства*. Київ, 2015. 756 с.

4. Тацій Л. Етика судді та особливості її нормативної регламентації. *Вісник Національної академії правових наук*. № 1(76). 2014. С. 75–85.

5. Кодекс суддівської етики: затв. XI черговим з'їздом суддів України 22.02.2013 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001415-13>

Науковий керівник Русанова І. О., канд. юрид. наук, доцент кафедри судоустрою та прокурорської діяльності Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

*А. М. Сорокопуд,
IV група, 3 курс Інституту підготовки
кадрів для органів юстиції України,
Національний юридичний університет
ім. Ярослава Мудрого*

АДВОКАТСЬКА МОНОПОЛІЯ В ЄВРОПІ

Одним із найбільш обговорюваних і критикованих питань концепції реформування адвокатури в Україні є питання про відміну адвокатської монополії на представництво сторін в суді. Іншими словами, пропонується допускати до участі в судових процесах не тільки адвокатів – людей, які мають відповідний статус, підтверджений свідоцтвом. У нашому суспільстві склалося стійке негативне сприйняття поняття «монополія» – воно викликає негатив, асоціюючись з чимось несправедливим. Насправді, майже у всіх країнах, куди вже встигла дістатися цивілізація, у тому числі і в Україні, монопольне, тобто домінуюче, становище на певному ринку не заборонене, забороняється зловживання цим монопольним становищем. У країнах Європи адвокатська «монополія» – звичайне явище, яке виникло за сотні років до цього. Можна припустити, що розсудливі європейці не випадково перейняли подібну практику – це свідчить про розвинене з правової точки зору суспільство.

Так, у Німеччині адвокатська «монополія» закріплена й успішно діє вже понад 50 років (з 1950 р.), коли були прийняті Цивільний процесуальний кодекс (Zivilprozessordnung) і Кримінальний процесуальний кодекс (Strafprozessordnung). За загальним правилом, закріпленим у ст. 138 Кримінального процесуального кодексу Німеччини, захисником у кримінальному провадженні може бути адвокат або, хоч як це не дивно, викладач права, який успішно склав другий державний іспит, що є важливою умовою для набуття статусу Volljurist (повноцінний юрист), яким володіє також і адвокат. Окремі винятки передбачені залежно від складності справи та інстанції: у дрібних справах у районних судах (Amtsgericht), за вибором підсудного і з дозволу суду захисником може бути призначено й іншу особу, але лише як «допо-

міжну ланку» в тандемі з повноцінним захисником.

Цивільне судочинство Німеччини також передбачає адвокатську «монополію». За загальним правилом, закріпленим в ст. 78 Цивільного процесуального кодексу, у судах земель (Landgericht) і вищих судах земель (Oberlandesgericht) сторони обов'язково повинні користуватися послугами адвокатів, єдиний виняток зроблено для юридичних осіб публічного права – вони можуть бути представлені своїми штатними співробітниками, які успішно склали другий державний іспит. Для дрібних справ, що розглядаються в районних судах, також передбачено виключення: сторони можуть представляти себе самостійно або за допомогою осіб, перелік яких наведено у ст. 79 Цивільного процесуального кодексу.

До Верховного Суду у цивільних справах (Bundesgerichtshof) допускаються лише адвокати зі спеціальною ліцензією. Особливість цієї «касти» адвокатів полягає в тому, що вони не можуть практикувати в судах, нижчих за статусом федерального. Їх близько 40 на всю країну.

Що стосується адміністративного судочинства в Німеччині, то це, мабуть, єдине з судочинств, сторона якого не повинна бути представлена адвокатом: у ст. 67 Кодексу адміністративного судочинства (Verwaltungsgerichtsordnung) закріплений вичерпний перелік осіб, які можуть бути представниками сторін.

Схожа ситуація і в Австрії. У ст. 62 Кримінального кодексу закріплено, що захисником у кримінальному судочинстві може бути лише адвокат. Тільки у виняткових випадках із дозволу суду захисником може бути особа, яка не є адвокатом, але в той же час успішно склала другий державний іспит.

Що стосується цивільного судочинства, то відповідно до ст. 27 і 29 Цивільного процесуального кодексу сторони зобов'язані вдаватися до послуг адвокатів у наступних категоріях справ: справи, позовні вимоги в яких перевищують 5000 євро; справи, що розглядаються вищими інстанціями; справи, що розглядаються в населених пунктах, в яких практикують мінімум два адвокати; справи про розлучення, припинення або визнання недійсним шлюбу, а також справи про оскарження факту укладення шлюбу тощо.

В Англії, як відомо, протягом багатьох років існує традиційний поділ адвокатів на баристерів і соліситорів. Традиційно було прийнято, що перші мали право представляти своїх клієнтів у всіх судах Англії та Уельсу, включаючи Високий суд, Верховний суд і Апеляційний комітет Палати лордів, другі ж традиційно займалися тільки спілкуванням з клієнтами і підготовкою матеріалів для суду. Зараз же, з прийняттям у 1990 р. Закону про суди і юридичні послуги і в 2007 р. Закону про юридичні послуги, різниця між баристерами і соліситорами розмилася – соліситори отримали право представляти клієнтів у всіх судах, бо вони увійшли до переліку осіб, які мають право виступати в суді, баристери ж, у свою чергу, отримали право приймати інструкції від клієнтів, без посередництва соліситорів. Однак, незважаючи на законодавчі зміни, баристери традиційно продовжують представляти інтереси клієнтів в судах вищої інстанції, у той час як соліситори займаються підготовкою документів і представляють клієнтів у магістратських судах.

Норми щодо виключного права адвокатів представляти інтереси сторін, якщо не у всіх, то принаймні в більшості категорій справ, закріплені в законодавствах ще цілого ряду прогресивних країн – Іспанії, Італії, Данії та ін.

Таким чином, не потрібно лякатися адвокатської «монополії». Адвокат і приватно практикуючий юрист - представники однієї професії, але міжнародний досвід говорить, що найбільш оптимальним є об'єднання всіх практикуючих юристів саме навколо адвокатури, оскільки адвокатуру об'єднує не підготовка процесуальних документів і консультування громадян, а й професійна етика, незалежність, професіоналізм.

Список використаної літератури

1. Zivilprozessordnung. *Offizielle Website Bundesministerium der Justiz und für Verbraucherschutz*. URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/zpo/>

2. Verwaltungsgerichtsordnung. *Offizielle Website Bundesministerium der Justiz und für Verbraucherschutz*. URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/vwgo/>

Науковий керівник Іванцова А. В., канд. юрид. наук, доцент кафедри судоустрою та прокурорської діяльності Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

*Н. І. Субот,
VI група, I курс магістратури
Інституту підготовки кадрів
для органів юстиції України,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

ДОВІРА ГРОМАДСЬКОСТІ ДО СУДУ ЯК ЧИННИК ПОСИЛЕННЯ АВТОРИТЕТУ СУДОВОЇ ВЛАДИ

Запорукою розвитку демократичної держави є нормальне функціонування і взаємодія трьох гілок влади. На особливого щаблі знаходиться судова гілка влади, оскільки саме вона забезпечує судовий захист прав і свобод людини. Так, К. Гарник зазначає, що управління в державі, яка є демократичною, має здійснюватися довіреними народом особами [1], це означає, що влада має орієнтуватися на потреби людей, зокрема, на довірчі відносини.

Протягом всього часу існування нашої держави судова влада зазнавала різних змін, модифікацій. Так, процеси реформування продовжуються і є актуальними і в наш час. Питання, пов'язані з відновленням довіри до суду, бентежили багатьох науковців, серед них такі, як В. Бевзенко, О. В. Сердюк, М. Цуркан, К. Гарник, А. Пришлюк. Вони відзначали, що, не відновивши довіру до суду цілком, можна втратити довіру до всіх державних інститутів.

Проаналізувавши ст. 57 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» [3, с. 35], яка визначає поняття «присяга судді», в якій вміщені ті чинники й вимоги, що створюють довіру до суду, а саме об'єктивність, безсторонність, неупередженість, незалежність, справедливість, кваліфікованість, здійснення правосуддя, керуючись принципом верховенства права, підкоряючись лише закону, чесність і сумлінність щодо здійснювання повноважень і виконання обов'язків судді, дотримання етичних принципів і правил поведінки судді, не вчинення дій, що порочать звання судді або підривають авторитет правосуддя.

Як відзначив В. Петренко: «Посада судді є вінцем про-

фесії юриста, тому прискіплива увага громадськості і держави до осіб, які претендують на її заняття, є адекватною мірою впливу демократичного суспільства» [1].

З огляду на складну суспільно-політичну ситуацію, що нині має місце в Україні, спостерігається зменшення довіри до судової системи. Статистичні дані за 2018 рік засвідчують наявність лише 15 % бар'єру довіри до суду. Тому стає стратегічно необхідним підвищення даного рівня, бо довіра до суду – це довіра до держави, до її інституцій [4].

На законодавчому рівні в межах судової реформи створені відповідні нормативно-правові акти, наприклад, Закон України «Про відновлення довіри до судової влади в Україні» зазначає правові й організаційні засади проведення спеціальної перевірки суддів судів загальної юрисдикції як тимчасового посиленого заходу з використанням існуючих процедур розгляду питань про притягнення суддів судів загальної юрисдикції до дисциплінарної відповідальності і звільнення з посади у зв'язку з порушенням присяги з метою підвищення авторитету судової влади України й довіри громадян до судової гілки влади, відновлення законності і справедливості [2]. До того ж оновлені процедури обрання на посаду судді відповідних судів також забезпечують прозорість і незалежність діяльності суду, що позитивно сприймається суспільством. Безпосередньо кваліфікаційне оцінювання суддів, морально-психологічні тести, подання декларацій родинних зв'язків і декларації добросовістості – ті аспекти, які спрямовані для відновлення довіри до суду з боку громадськості.

Неможливо не вказати й те, що покращення рівня обізнаності громадян щодо діяльності судової системи забезпечить комунікацію суспільства й суду. На засадах такої взаємодії можна говорити про покращення стану довіри, що є найважливішою причиною підвищення рівня авторитету всієї судової гілки влади.

Таким чином, думка громадськості в наш час дозволяє оцінити діяльність на практиці будь-якого органу чи системи. Тому розбудова судоустрою неможлива без даного чинника.

Так, на конференції «Належне відправлення правосуддя – запорука громадської довіри до суду», організованої Програмою

USAID «Нове правосуддя» спільно з Вищою радою правосуддя, Радою суддів України і Державною судовою адміністрацією у 2018 р. відзначили, що винесення справедливих і якісних рішень, достойна морально-етична поведінка судді і комунікація суду – це ключові напрямки щодо відновлення довіри до суду [4].

На практиці процес відновлення довіри громадськості до суду є досить повільним, проте слід відзначити певні зрушення. Поступово цей рівень підвищується, але слід констатувати, що й досі він досить низький.

Отже, довіра з боку суспільства формує шанобливе ставлення до суду та судової гілки влади в цілому, без довіри неможливо говорити про якість, відкритість, справедливість здійснення правосуддя, оскільки це – та рушійна сила, яка підвищує авторитет судової влади та є безумовним критерієм демократичної держави.

Список використаної літератури

1. Довіра до суду. Українське право. Веб – сайт. URL: https://www.ukrainepravo.com/editor_column/donum-auctoris/dovira-do-sudu/

2. Про відновлення довіри до судової влади в Україні: Закон України № 1798-VIII від 21.12.2016 р. Законодавство України. Веб – сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1188-18>

3. Про судоустрій та статус суддів: Закон України станом на 03.09.2018 р. Харків: Право, 2018. 126 с.

4. Судова влада України. Веб – сайт. URL: <https://court.gov.ua/> .

Науковий керівник Русанова І. О., канд. юрид. наук, доц. кафедри судоустрою та прокурорської діяльності Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

*І. А. Супрунова,
VI група, I курс магістратури
Інституту підготовки кадрів
для органів юстиції України,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

УДОСКОНАЛЕННЯ ІНСТИТУТУ СУДУ ПРИСЯЖНИХ В УКРАЇНІ

Попри багаторічний позитивний досвід функціонування суду присяжних у всьому світі, модель суду присяжних, запроваджена в Україні в 2012 р. при прийнятті Кримінального процесуального кодексу України (*далі* – КПК України), викликає багато дискусій як серед науковців, так і на практиці. Інститут присяжних у нашій державі відрізняється за своєю структурою від інституту присяжних у всьому світі. Тому саме через це постає питання про необхідність удосконалення вітчизняного інституту присяжних і підвищення його ефективності.

Статтею 127 Конституції України визначено, що правосуддя здійснюють судді та, у встановлених законом випадках, присяжні. Відповідно до ст. 124 Конституції України народ безпосередньо бере участь у здійсненні правосуддя через присяжних [1]. Умови, за яких кримінальне провадження може розглядатися судом присяжних, визначені КПК України [2].

На сьогодні як в юридичній науці, так і в проектах законів щодо удосконалення інституту суду присяжних чітко видно тенденції до зміни моделі суду присяжних в Україні з континентальної на класичну англо-американську.

У Верховній Раді України зареєстровано Проект Закону про внесення змін до КПК України, Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо удосконалення функціонування суду присяжних в Україні №2062 від 04.09.2019 (*далі* – Проект).

Новелою розглядуваного Проекту є пропозиція надати визначення понять «суд присяжних», «вердикт» з метою усунення правової невизначеності. Закріплено, що суд присяжних – це форма колегіальної реалізації судової влади безпосере-

дньо громадянами України з винесенням вердикту підсудному за результатами розгляду кримінального провадження в порядку, визначеному цим Кодексом. [3].

Запропоновано єдиний підхід до тлумачення права обвинуваченого (підсудного) на розгляд кримінального провадження за участю присяжних: «судове провадження в суді першої інстанції щодо злочинів, за вчинення яких передбачено покарання у виді штрафу в розмірі понад двадцять п'ять тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, позбавлення волі на строк понад десять років або довічного позбавлення волі, здійснюється колегіально судом у складі трьох професійних суддів, а за клопотанням обвинуваченого (одного із обвинувачених) – судом присяжних, суд присяжних здійснює судовий розгляд у складі одного професійного судді та дванадцяти присяжних»[3].

Перший недолік, який усувається даним Проектом, – це кількість злочинів, при розгляді яких беруть участь присяжні. Обмеження участі присяжних у кримінальному провадженні в суді першої інстанції тільки за злочин, за вчинення яких передбачено довічне позбавлення волі, при чому тільки на прохання обвинуваченого, є свідченням того, що законодавець свідомо не бажав введення нормального інституту присяжних[4]. Нова редакція Закону розширює перелік злочинів, що можуть розглядатися судом присяжних.

Другий недолік – це кількість присяжних. Відтепер кількість присяжних може зрости у чотири рази, що є характерним для англо-американської правової системи. Наприклад, у судах США кількість присяжних у кримінальних справах про злочини, які караються стратою, сягає 12 осіб. Однак у справах про незначні злочини і тяжкі злочини, які не караються стратою, колегія в судах штатів може бути сформована з восьми, семи і навіть шести присяжних засідателів [5].

Проектом запропонована ще одна новела, за якою вердикт щодо винуватості особи вважається прийнятим, якщо за нього проголосувало дві третини і більше від складу суду присяжних.

Таким чином, можна зробити висновок, що сьогодні відбувається вдосконалення інституту суду присяжних, воно повинно бути поступовим і багатоаспектним, відповідати реалі-

ям часу. У теперішньому вигляді інститут присяжних в Україні не має достатньої регламентації та поки що є формальним, а його нормативне закріплення лише створює прообраз розвинутого механізму його функціонування. Залишається тільки сподіватися, що зміни у законодавстві дозволять забезпечити реалізацію на практиці положень Конституції України щодо безпосередньої участі народу у здійсненні правосуддя.

Список використаної літератури

1. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. С. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>

2. Кримінальний процесуальний кодекс України: станом на 1 січ. 2013 р. Харків: Право, 2013. 344 с. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

3. Проект Закону про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України, Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо удосконалення функціонування суду присяжних в Україні № 2062 від 04.09.2019 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66684

4. Рощина І. О., Циганій С. О. Суд присяжних в Україні: актуальні питання реформування. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2016. № 2. С. 188–193. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npnau_2016_2_31

5. Суд присяжних: матеріал из ЭНЭ. URL: <http://wiki.laser.ru/index.php>.

Науковий керівник Русанова І. О., канд. юрид. наук., доцент кафедри судоустрою та прокурорської діяльності Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

*Д. І. Юненко,
VI група, I курс магістратури
Інституту підготовки кадрів
для органів юстиції України,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ СУДІВ: ДОСВІД УКРАЇНИ

На сучасному етапі функціонування судової системи треба визначити ефективність роботи суду для виявлення прогалин, а також задля подальшого вдосконалення даного інституту. Зауважимо, що судове адміністрування при цьому повинно чітко розуміти необхідність того, що діяльність суду як організації має відповідати його цілям і цінностям у демократичному суспільстві.

Завдяки оцінюванню ефективності діяльності суду стає можливим: отримання інформації про функціонування суду як установи на підставі поєднання якісно різних даних у цілісну картину; аналіз роботи суду відповідно до існуючих у суспільстві очікувань щодо діяльності суду; своєчасна діагностика існуючих ризиків поточної діяльності й прогнозування можливих проблем, розроблення ефективних превентивних заходів; раціональне розподілення ресурсів і формулювання вимог (запитів) щодо підтримки з боку держави й громадянського суспільства; створення фактичного обґрунтування управлінських рішень, стратегічних і поточних планів; забезпечення задоволення існуючої в суспільстві вимоги щодо прозорості й підзвітності судів, зміцнення соціально-психологічного клімату у колективі суду, посилення позитивної мотивації працівників, своєчасне реагування на виклики стабільності та злагодженості колективу [1].

Саме тому Європейська комісія з питань ефективності правосуддя (*далі* – ЄКЕП) приділяє значну увагу моніторингу й оцінюванню діяльності судів у країнах-членах Ради Європи. Крім того, на думку Комісії, наявність і імплементація систем моніторингу й оцінювання в судових системах країн Ради Європи сприяє підвищенню ефективності відправлення правосуддя й

якості роботи судів [2]. Стосовно моніторингу й оцінки якості функціонування судів зауважимо, що у звіті ЄКЕП за 2014 рік Україна вже згадана серед країн, які використовують показники якості й ефективності задля організації належного функціонування судів. Варто додати, що ЄКЕП відзначила прогрес України в даному напрямі, оскільки в попередніх звітах Україну згадували як таку, що не застосовує показники якості й ефективності роботи суду.

Зважаючи на позицію ЄКЕП щодо моніторингу й оцінювання якості роботи суду, а також на необхідність вдосконалення функціонування судів задля підвищення громадської довіри до них, Рада суддів України, Державна судова адміністрація України, голови й керівники апаратів загальних і спеціалізованих судів ініціювали початок процесу розробки стандартів і системи оцінки якості функціонування суду в Україні. Так, Рада суддів України (далі – РСУ) і Державна судова адміністрація України (далі – ДСА) виступили ініціаторами створення Робочої групи з розробки системи оцінки якості функціонування суду.

У 2012 р. за підтримки проекту USAID «Справедливе правосуддя» Робоча група співпрацювала з підгрупою з розробки стандартів якості функціонування суду у складі Робочої групи з питань інновацій ДСА України та з 13 українськими судами, які погодилися на перевірку системи оцінки якості функціонування суду. Проект системи включив чотири напрямки оцінювання: ефективність судового адміністрування, своєчасність судового розгляду, якість судових рішень, рівень задоволеності громадян – учасників судових проваджень роботою суду.

Результати дослідження судів – учасників тестування були представлені за такими вимірами: належне фінансування, ефективність використання ресурсів і задоволеність умовами праці суддів і працівників апарату; лідерські й управлінські якості керівництва суду; ефективність суддівського самоврядування (на рівні суду); ефективність роботи суду у вирішенні справ; своєчасність судового розгляду; навантаження на суддів; якість написання судового рішення; задоволеність громадян – учасників судових проваджень роботою суду; інформаційна доступність суду [3].

Під час обговорення РСУ проекту «Системи оцінки якості роботи суду» наголошувалося на недоречності включення до оцінювання питання «оцінки судового рішення», адже судові рішення не може бути ніким оцінене по суті, а суддя, виносячи відповідне рішення, керується виключно принципом верховенства права і законом. Після обговорення питання доцільності включення до оцінки якості роботи суду оцінки судового рішення РСУ цей розділ був виключений[4].

Затверджена у 2015 р. Радою суддів «Система оцінювання роботи суду: стандарти, критерії, показники й методи» свідчить про досягнення суттєвих результатів органами суддівського самоврядування України у тісній співпраці з міжнародними партнерами щодо виконання стратегічних завдань, спрямованих на професіоналізм і досконалість у роботі судової влади України, на відновлення довіри суспільства до судової влади, а також про нагальність затвердження й імплементації СОРС в Україні [3].

Можна зробити висновок, що оцінювання якості роботи суду є важливим компонентом адміністрування діяльності суду, сприяє виявленню загальних тенденцій, забезпечує можливість порівняння ситуації в одному суді в часовому аспекті, сприяє судовій досконалості, допомагає керівництву судів приймати обґрунтовані управлінські рішення й ефективно спілкуватися з громадськістю. Також ця сфера потребує подальшого реформування для вдосконалення діяльності суду.

Список використаної літератури

1) Застосування системи оцінювання роботи суду: метод. посіб. URL: <http://rsu.gov.ua/uploads/article/cpeguidelines2016web-60a66d2465.pdf>

2) Рішення Ради суддів України від 02.04.2015 р. № 28. URL: https://rsu.court.gov.ua/userfiles/file/DSA/RSU_site/2015/risennya2802042015.pdf

3) Система оцінювання роботи суду: стандарти, критерії, показники та методи. URL: <https://court.gov.ua/userfiles/sors15.pdf>

4) Іванченко О. Система критеріїв оцінювання ефективності діяльності судів під час надання судових послуг. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2017/11/48.pdf>

Науковий керівник Русанова І. О., канд. юрид. наук, доцент кафедри судоустрою та прокурорської діяльності Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

ЗМІСТ

Актуальні питання реформи прокуратури

Батицька А. В.	Сучасна реформа прокуратури – очікування та реальність.....	3
Беседа Д. В., Ізюмський А. С.	Проблеми взаємодії поліції та прокуратури під час досудового розслідування кримінальних правопорушень...	9
Вербієць В. С.	Організаційно-процедурне забезпечення спеціальної підготовки кандидатів на посаду прокурора в Україні...	12
Дука І. В.	Проблемні питання забезпечення єдиного статусу та аполітичності при призначенні генерального прокурора...	15
Запорожець А. А.	Деякі проблемні питання у контексті реформи прокуратури.....	18
Левенець А. В.	До питання реформування органів прокуратури України.....	22
Мачух Д. І.	Спеціалізована антикорупційна прокуратура в системі органів прокуратури....	24
Недашковська М. В.	Аналіз деяких питань реформування прокуратури України на сучасному етапі розвитку державотворення.....	26
Нестеренко І. В.	Проблема реалізації функції нагляду за додержанням законів при виконанні судових рішень.....	29
Пальонка В. І.	Доцільність функціонування спеціалізованих прокуратур в Україні.....	32
Сердюк В. К.	Переатестація органів прокуратури як перший етап реформи прокуратури....	35
Сиротин І. П.	Військова прокуратура в Україні в умовах сьогодення.....	38
Ткаченко Т. О.	Психологічний портрет прокурора у взаємовідносинах з адвокатом.....	42
Троян В. С.	Кадрове перезавантаження прокуратури як головна ціль нового закону: перспективи та недоліки.....	45

Актуальні питання реформи суміжних інститутів

Бережна В.Р.	Порівняльний аналіз інституту приватних виконавців України та зарубіжних країн.....	48
Водолаженко Є. І.	Деякі питання функціонування вищої ради правосуддя.....	51
Зеленська К. С.	Питання щодо реформування нотаріату в Україні.....	53
Каплуновський І. А.	Судова реформа в Україні: перспективи розвитку.....	57
Колісник К. В.	Суд присяжних в Україні.....	60
Кузнецова В. О.	Правовий аналіз ситуації щодо голови конституційного суду України.....	62
Мартинів Н. А., Гладченко М. Є.	Якість надання безоплатної правової допомоги.....	65
Марченко Н. О.	Практика розгляду скарг на рішення, дії чи бездіяльність державних та приватних виконавців.....	67
Мацкова Г. В.	Функціонування електронного суду в Україні.....	71
Нікітенко В.Ю.	Окремі питання реформування державної кримінально-виконавчої служби України.....	74
Світличний О. С.	Зміни суддівського законодавства.....	77
Скрипник Р. В.	Історико-правовий аналіз розвитку інституту пробації в Україні та зарубіжний досвід.....	81
Солодкова К. А.	Етика суддів як один із чинників недовіри до судової влади.....	84
Сорокопуд А. М.	Адвокатська монополія в Європі.....	87
Субот Н. І.	Довіра громадськості до суду, як чинник підсилення авторитету судової влади.....	90
Супрунова І. А.	Щодо питання удосконалення інституту суду присяжних в Україні.....	93
Юненко Д. І.	Оцінювання ефективності діяльності судів: досвід України.....	96

Наукове видання

РЕФОРМА ПРОКУРАТУРИ: ЗДОБУТКИ ТА ПРОРАХУНКИ

*матеріали Всеукраїнської студентської конференції
(до 5-річчя прийняття Закону України «Про прокуратуру»)*

26 листопада 2019 р.

Відповідальна за випуск *Л. М. Москвич*

Редактори: *В. В. Арнаутова,
О. І. Борисенко,
Л. М. Рибалко,
Л. В. Русанова*

Комп'ютерна верстка: *Л. П. Лавриненко,
А. В. Старжинська*